

СТАТУС ПРОФЕСИЈЕ

СТАВОВИ УЧИТЕЉА, НАСТАВНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА И БИБЛИОТЕКАРА О КОРИШЋЕЊУ БИБЛИОТЕЧКОГ ФОНДА И МОГУЋНОСТИМА САРАДЊЕ У РЕАЛИЗАЦИЈИ НАСТАВЕ СРПСКОГ

Миле Пенков, школски библиотекар

ОШ „Десанка Максимовић“ Чокот, Ниш

и-мејл: penkowmile@gmail.com

Сажетак: У раду су представљени резултати анкетног истраживања ставова учитеља, наставника српског језика и стручних сарадника библиотекара у школама на територијама централне, јужне и југоисточне Србије. У њему су дати табеларни прикази и статистички показатељи који илуструју уочено стање у тренутку анкетирања, а његова анализа показала је да постоји велики број субјективних и објективних фактора који условљавају изградњу партнерских и сарадничких односа, а да недостатак квалитетних информационих извора и програмских активности у читаоници библиотеке утиче и на њихове ставове о библиотеци и раду школског библиотекара. Ипак, постоји значајан неискоришћен простор и потенцијал за задовољење образовних и методичких потреба и унапређење библиотечко-информационе културе чланова школске библиотеке, као и за јачање њених функција у реализацији наставе српског језика.

Кључне речи: библиотека основне школе, коришћење фондова библиотеке, стручна сарадња, учитељи, наставници српског језика, стручни сарадници библиотекари

1.1. Проблем и предмет истраживања

С обзиром на то да измена садржаја и форми информационих медија све снажније утиче на методе учења на свим образовним нивоима, поставља се питање: *Какав је квалитет информационе и педагошке подршке библиотеке основне школе целини васпитно-образовног процеса, а посебно одвијању наставе српског језика у млађим и старијим разредима?*

Предмет нашег истраживања су ставови учитеља, наставника српског језика и школских библиотекара о коришћењу библиотечког фонда, могућностима стручне сарадње у оквиру реализације наставе српског језика и раду библиотеке и њеног водитеља стручног сарадника библиотекара.

У оквиру овог истраживања предвидели смо одвојено анкетно испитивање учитеља и наставника српског језика, односно стручних сарадника библиотекара основних школа из централне, југоисточне и јужне Србије.

1.2. Циљ и задаци истраживања

Циљ нашег истраживања јесте да се дође до прегледног скупа информација и чињеница о ставовима које о улози и значају школске библиотеке за квалитетан наставни и ваннаставни рад у основној школи имају они кључни актери њеног рада: ученици, учитељи и наставници српског језика и сами стручни сарадници библиотекари.

У том смислу одредили смо следеће задатке истраживања:

- 1) Испитати у којој мери постојећи библиотечко-информациони извори у библиотекама из скупа основних школа са територија централне, југоисточне и јужне Србије одговарају читалачким и васпитно-образовним потребама ученика, као и стручним и методичким интересовањима учитеља и наставника српског језика.
- 2) Сагледати сарадњу учитеља и наставника српског језика са школским библиотекарском у спровођењу наставних и ваннаставних активности, како би се дошло до реалних података који говоре о томе у којој мери они упућују ученике на библиотечко-информационе и педагошке ресурсе, колико користе простор читаонице за часове редовне, допунске и

додатне наставе и часове секције и припреме такмичара и какве све културне програме реализују уз подршку стручног сарадника библиотекара.

3) Доћи до сазнања о томе на који начин учитељи, наставници српског језика и сами библиотекари посматрају улогу стручног сарадника библиотекара у пружању методичке и педагошке подршке ученицима у реализацији наставних задатака, индивидуалном истраживању и изградњи њихове читалачке културе.

4) Испитати гледишта учитеља, наставника српског језика и школских библиотекара о месту школске библиотеке у припреми и реализацији програма наставе српског језика и слободних активности ученика.

5) Истражити ставове школских библиотекара у погледу унапређења сопствене праксе и иновирања професионалних знања и вештина, из аспекта њихове методичке сарадње са учитељима и наставницима српског језика.

6) Сагледати ниво информатичко-техничке обучености стручних сарадника библиотекара и њихове спремности да пруже одговарајућу медијатечку подршку ученицима, учитељима и наставницима српског језика.

1.3. Хипотезе истраживања

Током припрема за истраживачки рад, креирања одговарајућих истраживачких инструмената и прикупљања неопходних информација, формирана је хипотеза коју можемо сматрати основном (главном) хипотезом нашег истраживања: „Постоји значајан неискоришћен простор и потенцијал за задовољење образовних и методичких потреба и унапређење библиотечко-информационе културе чланова школске библиотеке, као и за јачање њених функција у реализацији наставе српског језика – и поред сиромаштва и неадекватности постојећих фондова и минималног броја наставних и ваннаставних активности и културних програма које са ученицима млађих и старијих разреда у читаоници библиотеке (или уз коришћење њених ресурса) заједнички спроводе учитељи, наставници српског језика и стручни сарадници библиотекари.“

На почетку истраживања формиране су упоредо са главном и помоћне хипотезе, у складу са посебним истраживачким интересовањима, проистеклим из одабраног проблема истраживања:

- 1) Постојећи фондови библиотека основних школа ни својим обимом, ни структуром, ни квалитетом не задовољавају потребе ученика, учитеља и наставника за образовном, белетристичком, референсном, методичком, стручном и педагошко-психолошком литературом.
- 2) Стручна сарадња учитеља и наставника српског језика са библиотекарима у нашим основним школама не остварује се у свом пуном капацитету, ни у складу са основним задацима наставе српског језика и образовним и културним потребама ученика; читаоница школске библиотеке не користи се у довољној мери као алтернативна учионица за часове српског језика, додатне и допунске наставе, часове секције или припреме такмичара, а број реализованих заједничких културних програма библиотекара са учитељима и наставницима српског језика је минималан.
- 3) Учитељи и наставници српског језика сматрају да је улога стручног сарадника библиотекара у погледу пружања подршке реализацији наставног и ваннаставног рада са ученицима ограничена на позајмљивање лектире и белетристике, поред промоције читања и књиге као традиционалног медија.
- 4) У плановима и програмима рада учитеља и наставника српског језика школском библиотекар у се не намењује запаженија улога у реализацији наставе српског језика и слободних активности ученика.
- 5) Не постоји снажнија мотивација и жеља школских библиотекара за личним стручним и професионалним напредовањем, а ни довољно изражена свест о неопходним корацима и напорима у циљу квалитетније методичке и стручне подршке учитељима и наставницима српског језика (рецимо, кроз припрему заједничких наставних часова и културних програма или увођењем нових активности у читаоници библиотеке).
- 6) Стручни сарадници библиотекари нису информатичко-технички обучени у мери која би им омогућила да пружају одговарајућу медијатечку подршку ученицима, учитељима и наставницима српског језика.

1.4. Варијабле истраживања

У нашем анкетном испитивању учитеља, наставника српског језика и стручних сарадника библиотекара као кључна независна варијабла појављује се ужа струка, односно различите изворне професије испитаника. Независним варијаблама у истраживању ставова учитеља и наставника српског језика и школских библиотекара могу се сматрати обим и структура библиотечког фонда и материјално-технички услови у појединим школама.

Зависне варијабле у испитивању ставова учитеља, наставника српског језика и библиотекара биле су: спремност на стручну сарадњу, број часова одржаних у читаоници школске библиотеке (српског језика и библиотекарства, допунске и додатне наставе, секције, припреме такмичара), реализација школских културних програма, информатичко-техничка обученост библиотекара.

1.5. Популација и узорак истраживања

У емпиријском истраживању ставова испитаника који припадају популацијама учитеља, наставника српског језика и стручних сарадника библиотекара предвидели смо обухват школских средина на једном релативно компактном географском простору, са сличном образовном, културном и библиотекарском традицијом. Школе из којих потичу испитаници (њих 202) разликују се по својој социодемографској лоцираности (сеоске, приградске, градске), материјално-техничкој опремљености, обиму и структури библиотечког фонда, па и степену остварене стручне сарадње – али се могу узети као довољно илустративне и погодне за синхрони пресек стања у делу заједнице школских библиотека на територији Републике Србије.

Први узорак, једноставног случајног карактера, чини скуп од 135 учитеља и 36 наставника српског језика из 19 основних школа из централне, југоисточне и јужне Србије.

Анкетирани су учитељи и наставници српског језика из следећих школа:

➤ ОШ „Десанка Максимовић“ из Чокота код Ниша (28 учитеља и 6 наставника српског језика),

- ОШ „Вук Караџић“ – Ниш (9 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Бубањски хероји“ – Ниш (12 учитеља и 4 наставника српског језика),
- ОШ „Чегар“ (8 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Његош“ (4 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Мирослав Антић“ – Ниш (5 учитеља и 1 наставник српског језика),
- ОШ „Први мај“ – Трупале код Ниша (8 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Доситеј Обрадовић“ – Ниш (8 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Вук Караџић“ – Алексинац (1 наставник српског језика),
- ОШ „Десанка Максимовић“ – Катун код Алексинца (5 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Карађорђе“ – Горњи Матејевац код Ниша (8 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Владислав Петковић Дис“ – Грљан код Зајечара (3 учитеља и 2 наставника српског језика),
- ОШ „Јован Јовановић Змај“ – Салаш код Зајечара (2 учитеља),
- ОШ „Љубица Радосављевић Нада“ – Зајечар (2 учитеља),
- ОШ „Вук Караџић“ – Алексинац (1 наставник српског језика), ОШ „Станислав Сремчевић“ – Крагујевац (7 учитеља и 4 наставника српског језика),
- ОШ „Вук Караџић“ – Крушевац (12 учитеља и 4 наставника српског језика),
- ОШ „Момчило Настасијевић“ – Горњи Милановац (1 учитељ),
- ОШ „Јован Јовановић Змај“ – Врање (13 учитеља и 1 наставник српског језика).

Други узорак, једноставног случајног карактера, чинио је скуп од 31 стручног сарадника библиотекара из 27 основних школа са територије централне, јужне и југоисточне Србије:

- ОШ „Десанка Максимовић“ – Чокот код Ниша (2 библиотекара),
- ОШ „Бубањски хероји“ – Ниш (1),
- ОШ „Његош“ – Ниш (1),
- ОШ „Мирослав Антић“ – Ниш (1),
- ОШ „Сретен Младеновић Мика“ (2),
- ОШ „Први мај“ – Трупале код Ниша (1),

- ОШ „Доситеј Обрадовић“ – Ниш (1),
- ОШ „Душан Радовић“ – Ниш (1),
- ОШ „Радоје Домановић“ – Ниш (1),
- ОШ „Иво Андрић“ – Ниш (1),
- ОШ „Доситеј Обрадовић“ – Ниш (1),
- ОШ „Вожд Карађорђе“ – Ниш (1),
- ОШ „Вук Караџић“ – Ниш (1),
- ОШ „Карађорђе“ – Малча код Ниша (1),
- ОШ „Десанка Максимовић“ – Катун код Алексинца (1),
- ОШ „Станислав Сремчевић“ – Крагујевац (1),
- ОШ „Вук Стефановић Караџић“ Крагујевац (1),
- ОШ „Мома Станојловић“ – Крагујевац (1),
- ОШ „Живко Томић“ – Доња Шаторња код Крагујевца (1),
- ОШ „Милан Благојевић“ – Наталинци код Крагујевца (1),
- ОШ „Милутин Јеленић“ – Горња Трнава код Тополе (1),
- ОШ „Сестре Радовић“ – Белосавац код Тополе (1),
- ОШ „Вук Караџић“ – Крушевац (1),
- ОШ „Јован Јовановић Змај“ – Врање (1),
- ОШ „Светозар Марковић“ – Врање (2),
- ОШ „Вук Караџић“ – Врање (2),
- ОШ „Доситеј Обрадовић“ – Врање (1).

Међу стручним сарадницима библиотекарима, поред доминантних учитеља и наставника српског језика, има и наставника енглеског и руског језика, наставника физике, књижничара, библиотекара-информатичара, социолога, правника...

Табела 1: Анкетирани стручни сарадници библиотекари према изворној професији

	Број анкетираних
Професори разредне наставе	8
Професори српског језика и књижевности и опште књижевности	12
Професори страних језика, других предмета и библиотекари-информатичари (књижничари)	11

1.7. Методе, технике и инструменти истраживања

У складу са конкретним задацима истраживања креирана су два посебна анкетна упитника, са тежњом да се постигне синхроност и актуелност у погледу исказивања ставова учитеља, наставника српског језика и стручних сарадника библиотекара.

Анкета за учитеље и наставнике српског језика се једним делом односила на библиотечке збирке намењене наставницима (стручна и методичка литература, мултимедија) и аспекте њиховог коришћења за припрему и реализацију наставних и ваннаставних активности; другим својим делом обухватила је садржаје и облике сарадње са библиотекарском из њихове школе. Истовремено, припремљена је и реализована анкета за стручне сараднике библиотекаре, која се односила на степен и квалитет сарадње коју они остварују са учитељима и наставницима српског језика у својој школи.

Анкетно испитивање учитеља, наставника српског језика и стручних сарадника библиотекара школа из централне, југоисточне и јужне Србије реализовано је од половине априла до половине маја 2014. године.

1.8. Анализа и интерпретација резултата истраживања

1.8.1. Анализа резултата анкетног испитивања учитеља и наставника српског језика

Знања о библиотекарству

Уводни део анкетног упитника за учитеље и наставнике српског језика (анкета *Ви и ваша школска библиотека*) садржао је питања везана за њихова знања о библиотекарству као културолошкој дисциплини, као и за познавање и коришћење фонда библиотеке школе у којој раде.

Табела 3: Како оцењујете степен Ваше информисаности и познавања улоге и значаја библиотеке у васпитно-образовном процесу и рада стручног сарадника библиотекара – стечених током студија и личне наставне праксе?

	Нисам довољно упознат (а)	Поседујем основна знања	Информишем се и учим о библиотекарству кроз текућу сарадњу	Активно пратим дешавања у области библиотекарства у образовању	Σ
Учитељи	5	31	94	5	135
Наставници	1	19	14	2	36
Σ	6	50	108	7	171

$$(x^2=13,20 \quad df=3 \quad gv=7,82 \quad p>0,05)$$

Са применом хи-квадраттеста на добијене податке, дошло се до закључка да се појављује статистички значајна разлика у погледу степена информисаности учитеља и наставника о функцији библиотеке и делатностима школских библиотекара. Од укупно 171 испитаника, њих 50 (29%) сматра да су самостално или током школовања стекли она основна знања о библиотекарству у образовању и о раду школског библиотекара, а 108 (63%) се о томе информише и учи кроз актуелну сарадњу са стручним сарадником библиотекарском. Ни учитељи ни наставници током студија и у личној педагошкој пракси нису стекли довољно знања о библиотекарству, па су упућени на свог колегу стручног сарадника библиотекара. Од укупно 135 анкетираних учитеља само њих 5 (3,7%) прати активно дешавања у школском библиотекарству или учествује у програмима стручног усавршавања која организују школски библиотекарски, а слично је и код наставника српског језика (2 испитаника од 36 анкетираних, или 5,5%).

Познавање фонда библиотеке

Табела 4: Колико познајете величину и структуру фонда ваше школске библиотеке?

	Нисам довољно упознат (а)	Прилично сам упознат(а)	Одлично познајем	Σ
Учитељи	13 (9,6%)	108 (80%)	14 (10,3%)	135
Наставници	3 (8,3%)	23 (63%)	10 (25%)	36
Σ	16	131	24	171

$$(x^2= 7,15 \quad df=2 \quad gv=5,99 \quad p>0,05)$$

Резултат добијен применом хи-квадрат теста показује да постоји статистички значајна разлика у ставовима испитаника о познавању библиотечког фонда. У одговору на ово питање 108 анкетираних учитеља и 23 наставника се сагласило у тврдњи да су прилично упознати са структуром фонда школске библиотеке. Са фондом библиотеке није довољно упознато 13 учитеља и 3 наставника српског језика, а одлично га познаје само 14 учитеља и 10 наставника, иако су учитељи и наставници природно упућени на коришћење фондова библиотеке (уз неопходност да предвиде и ученичке потребе за литературом). На основу добијених података закључујемо да ни учитељи ни наставници не исказују жељу да упознавању библиотечког фонда посвете више пажње, зависно од конкретних потреба наставног и ваннаставног рада са ученицима.

Коришћење библиотечких ресурса

Табела 5: Колико сте књига, уџбеника, стручних публикација или аудиовизуелних јединица позајмили у школској библиотеци током текуће школске године?

	Учитељи	Наставници	
Мање од 5	21 (15,5%)	14 (38,7%)	35
Од 5 до 15	66 (48%)	12 (33,8%)	78
Више од 15	48 (35,6%)	10 (27,5%)	58
Σ	135	36	171

$$(x^2= 9,57 \quad df=2 \quad gv=5,99 \quad p>0,05)$$

Приказани резултати хи-квадрат теста показују да постоји статистички значајна разлика у погледу броја библиотечких јединица које су позајмили учитељи и

наставници српског језика. Иако су, према претходно добијеним одговорима, учитељи генерално више него наставници упознати са структуром фонда (мада само „прилично упознати“), њих 66 позајми од 5 до 15, а 48 више од 15 књига; истовремено, од 5 до 15 библиотечких јединица годишње узима 12 наставника, а 10 позајми више од 15. Чак 14 наставника српског језика (38,7%) годишње користи мање од 5 књига из фонда школске библиотеке, што донекле изненађује, али треба узети у обзир њихове конкретне стручно-методичке потребе, као и структуру и квалитет библиотечког фонда.

Ставови о структури наставничког фонда и опремљености библиотеке

Табела 6: Шта недостаје библиотеци ваше школе у погледу актуелности и садржајности наставничког фонда, односно њене информатичко-техничке опремљености, ради подршке Вашим наставним и ваннаставним активностима?

	Учитељи	Наставници
Стручна литература	45 (33,3%)	15 (41,6%)
Актуелни уџбеници, дечја белетристика и лектира	36 (26,7%)	12 (33,3%)
Рачунари и друга ИКТ – опрема за потребе наставе и ваннаставних активности	13 (9,6%)	11 (8,1%)
Мултимедијални извори	9 (6,67%)	4 (2,9%)
Нема недостатака	6 (4,4%)	11 (0,7%)
Референсни извори	5 (3,7%)	2 (1,5%)
Белетристика за одрасле	5 (3,7%)	1 (0,7%)
Прилагођена лектира и уџбеници за ученике са посебним образовним потребама	4 (2,9%)	1 (0,7%)
Без одговора	20 (14,8%)	6 (21,6%)

На основу исказаних предлога и сугестија, велики број анкетираних учитеља (45) и наставника српског језика (15) испољава потребу за одговарајућом стручном литературом, а 36 учитеља и 12 наставника указује на недостатак актуелне дечје белетристике, лектире и уџбеника. Мањи број испитаника упућује и на недостатак простора, интернет везе и базе угледних часова у библиотечком фонду. Донекле изненађује податак да 20 учитеља и 6 наставника српског језика није написало одговор на ово питање, што се може схватити и

као незаинтересованост за пословање библиотеке и рад њеног стручног водитеља библиотекара.

Реализација часова српског језика у читаоници библиотеке

Неколико питања из анкете односило се на реализоване наставне и ваннаставне активности учитеља и наставника српског језика у читаоници школске библиотеке, као и библиотекара у разредним учионицама (у претходном петогодишњем периоду). Једно од тих питања било је: *Колико сте часова редовне, додатне или допунске наставе, секције или припреме ученика за такмичење одржали у читаоници школске библиотеке током претходних пет година?*

Табела 7: Број часова учитеља и наставника српског језика, одржаних у читаоници библиотеке за претходних пет година

	Учитељи	Наставници и	Σ
Редовна настава	115	134	249
Додатна или допунска настава	96	72	168
Час секције	130	146	276
Припрема такмичара	68	122	190
Σ	409	474	883

Према добијеним одговорима испитаника, може се видети да је искоришћеност читаонице библиотеке за одржавање часова српског језика, додатне и допунске наставе, часова секције и припреме такмичара веома мала: 135 анкетираних учитеља имало је за пет година само 409 часова редовне, допунске или додатне наставе, односно, припреме такмичара у читаоници библиотеке (или 11,7 часова по учитељу) а 36 наставника српског језика укупно 474 часова (или 13,6 часова по наставнику). Али, то је годишње само 2,34 часа по учитељу, односно 2,68 по наставнику, што говори о томе да су часови у школској библиотеци врло ретки.

Ови подаци се могу донекле оправдати чињеницом да у појединим библиотекама нема довољно простора за рад целог одељења или тиме што се часови

секције, додатне и допунске наставе изводе у учионици. Међутим, ако се има у виду да је укупан годишњи фонд редовних часова српског језика у млађим разредима и у петом разреду 180, а у шестом, седмом и осмом разреду 144, то је за петогодишњи период 900, односно 720 часова. С обзиром на број анкетираних учитеља и наставника – може се закључити да је укупан број реализованих часова занемарљив (иако неки од наставника можда и немају целовиту наставну норму или имају и нека друга задужења у оквиру васпитно-образовног процеса).

Табела 8: Број учитеља и наставника који за пет година рада нису одржали нити један час у библиотеци

	Учитељи	Наставници
Редовна настава	18 (13,3%)	10 (27,7%)
Додатна или допунска настава	26 (19,2%)	12 (33,3%)
Час секције	11 (8,1%)	4 (11,1%)
Припрема такмичара	33 (24,4%)	6 (16,6%)

Изненађује и податак да 28 анкетираних учитеља и наставника српског језика (или 16,3% од укупног броја анкетираних) за пет година није одржало нити један час редовне наставе у библиотеци; њих 38 (или 22,2%) није одржало нити један час додатне или допунске наставе; њих 15 (или 8,7%) није одржало нити један час секције, њих 39 (или 22,8%) није одржало ниједан час припреме такмичара. Из табеле 8 види се да је већи проценат учитеља него наставника који у библиотеци нису одржали нити један час српског језика у редовној настави, али се то може објаснити и чињеницом да је српски језик, иако базични, само један од предмета који припадају учитељској наставној норми и да он мора посветити времена и пажње и осталим предметима, за које читаоница библиотеке не може да буде одговарајући простор.

Часови библиотекара у разредној учионици

У одговорима учитеља и наставника српског језика на шесто питање: *Колико је часова библиотекарства или српског језика у Вашем разреду (у одељењима у*

којима предајете) одржао стручни сарадник библиотекар, током претходних пет година? – примећује се да на овом плану постоји слаба сарадња учитеља, наставника српског језика и школског библиотекара.

Табела 9: Часови библиотекарства у млађим и старијим разредима

	Учитељи	Наставници
До пет часова	73	17
Од пет до десет часова	16	13
Десет и више часова	18	10
Ниједан	15	2
Без одговора	13	3

Више од половине учитеља (њих 73, или 54%) и скоро половина наставника српског језика (17, или 42,7%) указало је на то да библиотекар врло ретко долази у њихове разреде (одељења) – тј. да је одржао само до пет часова за пет година, а код 15 учитеља (8,7%) и 2 наставника српског језика (5%) стручни сарадник библиотекар није одржао нити један час. Томе се могу додати и подаци који се односе на изостанак одговора испитаника (13 учитеља и 3 наставника).

Треба имати у виду да се ради о периоду од пет година, што значи да су часови библиотекара у одељењима које воде учитељи (по једно) и наставници српског језика (најмање по пет, уколико имају пуну радну норму) веома ретки и спорадични, пре свега реализовани као уводни часови библиотекарства и часови представљања фонда, уместо да буду континуирани и чешћи. Са друге стране, при сагледавању ових података треба имати у виду да стручни сарадник библиотекар нема правилником чврсто структурисану обавезу држања часова библиотекарства или српског језика, већ да ови часови улазе у фонд часова учитеља и наставника српског језика. Они те часове могу реализовати и самостално, или у сарадњи са стручним сарадником библиотекарском, у учионици или читаоници библиотеке, међутим, те се могућности у нашим школама ретко користе.

Стручне консултације са библиотекарим

Седмо анкетно питање за учитеље и наставнике српског језика гласило је: *Колико пута у току школске године посетите школску библиотеку или се консултујете са библиотекарим, у потрази за неопходном образовном грађом и информацијама од користи за Ваше стручно усавршавање?*

Табела 10: Посећивање школске библиотеке ради консултација са стручним сарадником библиотекарим

	Учитељи	Наставници	Σ
Ретко	20	4	24
Једном или двапут месечно	70	24	94
Једном или двапут недељно	28	6	34
Веома често	17	2	19
Σ	35	36	71

$$(x^2 = 2,916 \quad df=3 \quad gv=7,82 \quad p>0,05)$$

Подаци добијени применом хи-квадрат теста говоре да не постоји значајна статистичка разлика између степена посећености библиотеке од стране учитеља и наставника српског језика. Из представљених резултата види се да већина наставника српског језика (њих 28 од 36 анкетираних, или 77%) посећује библиотеку или се консултује са стручним сарадником библиотекарим ретко, или пак једном или двапут месечно. Такве контакте са библиотекарим остварује 90 учитеља (66,6%), „Веома често“ библиотеку посећује 17 учитеља (22,2%) и 2 наставника (5,5%). Из ових одговора произилази да наставници српског језика посећују библиотекара ређе неголи учитељи. Ипак, збирно посматрано, посећеност библиотеке од стране учитеља и наставника може се сматрати недовољном, јер она чини део школског простора и садржи све оне неопходне образовне материјале за наставно особље и ученике, а стручни сарадник библиотекар треба да буде њихов равноправни партнер у реализацији наставе српског језика и подршка у личном стручном напредовању.

Примери стручне сарадње

Осми анкетни захтев за испитанике гласио је: *Наведите пет примера Ваше стручне сарадње са библиотекарском у вашој школи, остварених током претходних пет година (или мање).*

Табела 11: Остварени облици стручне сарадње са библиотекарском у периоду од пет година

	Учитељи	Наставници
Избор и представљање стручне литературе, препорука семинара за наставнике, радионице и стручна предавања, учешће у пројектима	40	4
Медијатечка подршка и техничка припрема часова, квизова, приредби и изложби	36	11
Час библиотекарства у читаоници библиотеке	29	10
Избор литературе за секције и припрему приредби	23	6
Књижевни сусрети	22	5
Час српског језика у библиотеци	18	9
Припрема и реализација читалачких такмичења и квизова	17	3
Реализација литерарних конкурса	14	5
Избор текстова и набавка књига за ученике (лектира и белетристика)	10	7
Школски лист и зидне новине	14	4
Сарадња у припреми часа српског језика у виду обезбеђења информационих извора	12	3
Посета културним установама (дечјој или градској библиотеци, позоришту...)	9	3
Учешће библиотекара на часу српског језика у разредној учионици	8	4
Припрема такмичара	7	4
Припрема угледног часа	7	2
Часови секције у библиотеци	7	1
Дистрибуција дечјих часописа	6	1
Представљање нових књига за ученике	2	4
Без одговора	12	4

Учитељи су у својим одговорима навели низ заједничких активности са библиотекарском, а од њих се издвајају они везани за часове библиотекарства (29 одговора), избора и представљања стручне литературе и облике стручног усавршавања (40), као и медијатечке и технике подршке у реализацији јавних и културних школских манифестација (36).

Сарадња са наставницима српског језика је интензивнија, с обзиром на то да је стручни сарадник библиотекар у својим библиотечно-информационим пословима у знатној мери усмерен ка задовољењу потреба ученика старијих разреда. Девет наставника навело је да су одржали часове српског језика у библиотеци, десет да је час одржао библиотекар, а њих једанаест да су имали медијатечку или техничку подршку библиотекара за реализацију својих активности. Не треба занемарити и друге облике сарадње са учитељима, као што су: изложбе, прикази књига, представљање целог фонда, стручна замена, подела бесплатних уџбеника за наставнике, припрема тестова за такмичаре, умножавање наставног материјала, анкетање ученика, дистрибуција дечје штампе, уређивање зидних новина у учионици млађих разреда...

Учитељи и наставници су у појединачним одговорима навели и друге форме сарадње са библиотекарском: припрема прилога за школски сајт, презентације нових књига, коришћење мултимедијалних извора из фонда библиотеке, припрема тестова за такмичење из српског језика, попис библиотеке, сакупљање књига на поклон библиотеци, награђивање ученика, сарадња у оквиру стручног већа наставника српског језика, креирање филмова о школи, посета угледном часу, организација радионице, гледање филмова у читаоници библиотеке, обележавање значајних годишњица, снимање часова, учлањење првака у библиотеку, помоћ ученицима у учењу и изради дневника читања, подршка ученицима у истраживању, сређивање картона ученика, сарадња у оквиру школског тима задуженог за културну делатност, коришћење рачунара и интернета у библиотеци...

Пошто се ради о петогодишњем периоду, наш закључак је да је сарадња библиотекара са наставницима српског језика и учитељима на незадовољавајућем нивоу и да нису искоришћене све могућности и простори сарадње. Она умногоме зависи и од

самог стручног сарадника библиотекар, који треба да је иницира и да понуди учитељима и наставницима подршку у свим областима свог стручног и професионалног деловања.

Потенцијали стручне сарадње

Девето питање у нашој анкети за учитеље и наставнике односило се на могућности чвршће сарадње са школским библиотекар: *У којим областима Вашег будућег наставног и ваннаставног рада са ученицима постоје могућности за свестранију и сврсисходнију сарадњу са стручним сарадником библиотекар у вашој школи?*

Табела 12: Будућа сарадња учитеља и наставника српског језика са библиотекар у области наставног и ваннаставног рада са ученицима

Реализација часова српског језика (обрада лектуре, анализа ученичких радова, техника читања, анализа епске поезије)	33
Помоћ у реализацији програма секције	22
Часови библиотекарства у функцији развијања љубави према књизи (упознавање ученика са фондом библиотеке, посета градској библиотеци, изложба књига и часописа)	18
Одабир и препорука обавезне и додатне литературе за наставу српског језика	16
Подршка у припреми такмичења из српског језика и организација литерарних конкурса и књижевних сусрета	9
Подршка у припреми приредби	7
Подршка у припреми угледног часа	6
Избор и препорука литературе за предмете <i>Свет око нас</i> и <i>Природа и друштво</i>	6
Додатна и допунска настава у библиотеци	6
У свим областима рада	2
Без одговора	21

Полазећи од сопствене педагошке праксе и искуства сарадње са стручним сарадником библиотекар, учитељи и наставници су изнели виђење његове улоге у раду са ученицима, за коју мисле да може бити „значајна“. Притом, они сматрају да библиотекар може ученицима помоћи у изради домаћих и истраживачких задатака

(обезбеђујући „идеје и литературу“) на основу главних смерница добијених од учитеља и наставника, али и да може учествовати у припреми ученика за такмичења. Такође, наставници виде улогу стручног сарадника библиотекара и у пословима проналажења образовних и стручних материјала за наставнике и у упућивању ученика у потребну литературу и корисне линкове.

Учитељи и наставници српског језика сматрају да могућности сарадње постоје у припреми и реализацији наставних часова (33 одговора или 19,2% испитаника), часова библиотекарства (18 одговора или 10,5%) и часова секције (22 одговора или 12,8%), али и у организацији школских приредби, припреми угледних часова и заједничких часова са библиотекарском, у коришћењу електронских извора, садржинској и техничкој припреми школског листа. Поред ових доминатних, постоје и друге могућности сарадње: припрема ученика за завршни испит, пружање подршке ученицима у реализацији истраживачких задатака, укључивање у програме професионалне оријентације ученика, организација књижевних сусрета, одржавање часова из области лексикологије и дијалектологије у школској библиотеци, стручна сарадња у оквиру школских пројеката, укључивање у међушколске читалачке програме и пројекте, промовисање локалног језичког и културног наслеђа. Чак 21 испитаник (или 12,3% од укупног броја) није одговорио на ово питање.

Учитељи и наставници српског језика указују на могућности сарадње у области наставе и учења уопште, одржавања часова српског језика у читаоници библиотеке, часова библиотекарства, избора драмских текстова, заједничког прегледања енциклопедијских издања, награђивања највреднијих читалаца, рада секција у млађим разредима (луткарска, ликовна), израде школског листа и прилога за школски сајт, набавке стручне литературе... Ипак, један од важнијих услова за будућу сарадњу јесте постојање читаонице, са довољно читалачких места, односно, практичног простора за одвијање наставних и ваннаставних активности.

Учешће библиотекара у раду школе

Десето питање у нашој анкети за учитеље и наставнике гласило је: *У чему би требало да се огледа учешће стручног сарадника библиотекара у укупном васпитно-*

образовном процесу који се одвија у школи у којој радите, полазећи од предмета који предајете и школских активности у којима и сами учествујете?

У својим одговорима, учитељима и наставницима су стручног сарадника библиотекара посматрали и као традиционалног библиотекара, али и као медијатекара. Један од очекиваних одговора био је да библиотекар треба стално да подржава читалачке активности у школи, кроз пројекте, или кроз такмичења типа „нај-читалаца“, појединачно и по разредима. Сем тога, библиотекар је обавезан да учитеље и наставнике обавештава о броју прочитаних књига по одељењу (кроз своје периодичне извештаје), а као медијатекар, он може да им пружа техничко-медијатечку подршку у реализацији часова, по могућству и да снима драмске представе и угледне часове

Табела 13: Ставови учитеља и наставника о улоги библиотекар у васпитно-образовном процесу

Популаризација читања и организовање читалачких радионица	32
Планирање, припрема и реализација редовних и угледних часова српског језика	24
Обезбеђивање и препорука педагошке и методичке литературе	17
Помоћ у писању домаћих задатака, подршка у учењу и проширивању знања ученика	13
Укључивање у припрему приредби и других културних манифестација	12
Часови библиотекарства – технике коришћења информационих извора	11
Подршка раду секција	10
Часови представљања књига	9
Организација књижевних сусрета	8
Организација радионица креативног писања	6
Организација литерарних конкурса	5
Изградња фонда и издавање књига ученицима	5
Без одговора	26

литературе (17 одговора или 9,9%), подршка у реализацији редовних и угледних часова (24 одговора или 14%).

Наставници српског језика очекују да им библиотекар пружа подршку у реализацији ваннаставних активности и да заједно са њима ради на плану неговања културе читања и културе говора. Желе да га виде на својим часовима као колегу и као активног учесника часа („гост-библиотекар“). Он на тим часовима може ученицима презентовати новине у фонду, говорити им о значају, методама и вештинама читања и његовом значају за развијање опште и књижевне културе.

Библиотека може послужити за пробе луткарске секције или као изложбени простор, с обзиром на то да стручни сарадник библиотекар има и програмску обавезу да пружа медијатечку и стручну подршку у припреми и реализацији школских приредби. Такође, он мора стално бити у школи, да би ученици у сваком трену могли да позајме књигу коју желе, за читање код куће или у читаоници библиотеке. Поред тога, библиотекар треба да омогући истраживачки рад ученика у читаоници библиотеке и пружи им подршку као стручно лице које најбоље познаје фонд библиотеке и начине долажења до извора са интернета. Сем тога, он може да успостави релацију између разних предметних области, јер сарађује са свим наставницима, а посебно са учитељима, наставницима српског језика и наставницима страних језика.

Интересантно је навести један од одговора на ово питање, који каже да би се учешће библиотекара у укупном васпитно-образовном процесу требало огледати „...у доброј вољи и природној љубазности.“ Међутим, чак 26 учитеља или наставника српског језика (15,2%) није дало одговор на ово питање.

Планиране активности у читаоници библиотеке

Анкетно питање бр. 11 односило се на реализацију програмских активности у библиотеци: *Које бисте четири активности желели да остварите (или их већ планирате) у читаоници библиотеке у вашој школи током ове или следеће школске године?*

Табела 14: Планиране активности у читаоници библиотеке

Читалачки пројекти, радионице и такмичења, квизови и изложбе књига у библиотеци	30
Књижевни сусрети и представљање ученичког стваралаштва	27
Час српског језика у читаоници библиотеке	28
Часови секције (литерарна, луткарска, драмска, новинарска, рецитаторска) у библиотеци	21
Едуковање ученика за коришћење библиотечких извора	20
Представљање дечјих књига и часописа	16
Посета одељења и упознавање фонда и активности библиотеке	15
Час библиотекарства	14
Час представљања омиљених књига ученика	8
Обрада лектире и писање дневника читања	6
Допунска и додатна настава у библиотеци	4
Огледни или угледни час у библиотеци	3
Без одговора	12

Наставници српског језика сматрају да читаоница библиотеке пре свега треба да буде место за њихове часове обраде наставних јединица из језика и књижевности (28 испитаника или 16,4% анкетираних), часове обраде лектире, часове упознавања са библиотечким фондом, часове посвећене одређеном писцу, часове секција (21 испитаник или 12,3%). Она је погодно место и за састанке стручног актива, реализацију читалачког пројекта (30 испитаника или 17,5%), организацију књижевног сусрета (27 испитаника или 15,7%), припрему школског листа, истраживање ученика који раде по ИОП – у, презентацију књига које нису у лектири...

Учитељи и наставници су указали и на друге активности, реално оствариве у читаоници библиотеке: упознавање ученика са занимањем *библиотекар*; упознавање ученика са фондом библиотеке или само са насловима лектире за наредни разред; избор књига за читање током распуста; час *Избор књиге и вођење белешки у вези са прочитаним садржајем*; час *Препоручујем вам књигу...*; час *Сценски приказ књиге...*; корелативни час из српског језика и предмета Природа и друштво (прошлост Србије, знамените личности – књиге, фотографије, часописи, енциклопедијски чланци, снимци...) или предмета Ликовна

култура (илустровање књиге, израда паноа...); истраживање у библиотеци; рад на рачунару.

Треба овде имати у виду чињеницу да у неким школама нема одговарајућег простора за читаоницу и да је у тим условима нереално очекивати неке садржајније облике сарадње са библиотекарском (или држање редовних часова). У појединим школама библиотечки простор омогућава боравак целог одељења, уз остале техничке погодности које постоји у њему (интернет, рачунар, могућност коришћења пројектора, покретна табла). Ипак, то је у већини библиотека тешко оствариво.

Учешће библиотекара у пружању подршке ученицима

У дванаестом питању/задатку од испитаника се тражило следеће: *Поређајте по степену важности активности стручног сарадника библиотекара на плану пружања помоћи Вашим ученицима у реализацији постављених задатака (бројевима од 1 до 6).*

Наставници српског језика су на прво место у свом избору важности задатака библиотекара у раду са ученицима ставили подршку у самосталном истраживању и трагању за информацијама, док су учитељи изабрали проналажење података и информација од користи за ученике (код наставника је то на другом месту).

Табела 15: Степен важности активности у оквиру библиотекареве стручне подршке ученицима

	Учитељи	Наставници
Помоћ у писању домаћих задатака	6	7
Помоћ у писању дневника читања лектире	7	6
Проналажење података и информација од користи за ученике	1	2
Подршка ученицима у самосталном истраживању и трагању за информацијама	2	1
Упознавање ученика са коришћењем референсне збирке	4	5
Обезбеђивање белетристичке литературе	3	3
Разговор о прочитаним књигама	5	4

Остали избори су очекивани, као што је став наставника српског језика да помоћ ученицима у писању домаћих задатака и обради лектире буде на последњем месту, вероватно због чињенице да многе библиотеке не поседују читалачки простор, или због тога што се ради о текућим радним обавезама ученика, уско везаним за градиво и задатке са конкретних наставних часова, о којима библиотекар не може бити довољно обавештен. Слично збирно мишљење имају и учитељи.

Учешће библиотекара у раду стручног актива

Тринаесто питање у нашој анкети било је везано за рад стручних актива: *У којим све аспектима рада вашег стручног актива видите потенцијално учешће и допринос стручног сарадника библиотекара?*

Судећи према датим одговорима, закључујемо да у већини случајева учитељи и наставници препознају улогу стручног сарадника библиотекара у наставном процесу и школској васпитно-образовној пракси и прихватају је као добродошлу. Међутим, изненађује одсуство одговора појединих учитеља (њих 16 или 12%, од укупно анкетираних 135) и наставника српског језика (њих 8 или 22,2% од укупно анкетираних 36), који очигледно библиотекара не сматрају чланом свог актива, и не виде у њему значајнијег сарадника, па га на своје састанке и не би позивали.

Графикон 1: Учешће библиотекара у раду актива учитеља

Анкетирани учитељи су изнели мишљење да стручни сарадник библиотекар може оптимално учествовати у раду њиховог актива најпре у областима подршке реализацији културних програма (31 одговор или 22,9% испитаника), методичке сарадње (20 одговора или 14,8%), припреме редовних и огледних часова (18 одговора или 13,3%), планирања (14 одговора или 10,3%) и препоруци стручне литературе (15 одговора или 11,1%).

Истовремено, од анкетираних 36 наставника српског језика, њих 6 (16,6%) сматра да је од користи библиотекарево учешће у планирању, а по 5 испитаника (13,8%) да се то односи и на реализацију културних програма, односно област методике наставе српског језика. Поред тога, само по 5% наставника српског језика у библиотекар у види колегу стручног сарадника, који ће му помоћи у припреми редовних и угледних часова односно препоруци стручне литературе.

Упоређујући добијене податке, можемо закључити да су учитељи спремнији на стручну методичку сарадњу са својим библиотекарком неголи наставници српског језика, или да им је његова подршка потребнија. Међутим, треба имати у виду и методичке

потребе које учитељи имају у другим предметним подручјима, изван области наставе српског језика – и да је та сарадња са библиотекарим још садржајнија.

Графикон 2: Учешће библиотекара у раду актива наставника српског језика

Поред ових доминантних, у појединачним одговорима испитаника види се широк спектар могућности сарадње учитеља са школским библиотекарим: обрада лектуре, рад секције, припрема приредбе, посета културној установи (градска и дечја библиотека, позориште), давање информација о локалним културним догађајима, припремашколског листа, креирање тестова, организација литерарних конкурса, подршка креативном раду ученика, израда презентација, паноа...

Подршка библиотекара личном стручном усавршавању

Четрнаесто питање односило се на ставове о подршци школског библиотекара личном стручном напредовању учитеља и наставника: *На који начин (и којим средствима) библиотекар ваше школе може подржати Ваше лично стручно усавршавање и унапређење професионалних и стручних компетенција?*

Континуирано стручно усавршавање постаје све важније за утврђивање професионалног статуса учитеља и наставника, и све више подстиче на промишљање о сопственој пракси и планирању даљег развоја у струци. Међутим, чак 31 испитаник није дао одговор на ово питање (18%), дакле, скоро једна петина од 171 анкетираниог учитеља и наставника српског језика на индиректан начин износи став да им библиотекар не може ничим помоћи у њиховом личном стручном усавршавању.

Графикон 3: Подршка личном стручном усавршавању учитеља и наставника српског језика

Учитељи и наставници српског језика од школског библиотекара очекују да их обавештава о новој стручној литератури у библиотеци (44 испитаника или 25,7%), да размењује с њима информације о актуелностима у образовању (19 испитаника или 11%) и најављеним стручним скуповима, да присуствује и учествује у припреми угледних часова, стручних трибина и конференција, да сарађује у реализацији школских пројеката и програма стручног усавршавања. Анкетирани учитељи и наставници сматрају да им он може обезбедити линкове према корисним сајтовима, електронским књигама и часописима из различитих стручних и научних подручја (пре свега педагогије, развојне

психологије и методике). Испитаници очекују да библиотекар прати актуелности у издавачкој делатности и у свету информационо-комуникационих технологија.

Предлози новина у раду библиотеке

Последњи захтев испитаницима (15. питање/задатак) односио се на њихове предлоге и сугестије којима би се у рад библиотеке увеле неке иновације: *Препоручите стручном сараднику библиотекару ваше школе пет новина у раду школске библиотеке – за реализацију током следеће школске године.*

Табела 16: Предлози новина у раду стручног сарадника библиотекара

Часови или трибине за упознавања ученика са новом грађом	34
Часови библиотекара о коришћењу штампаних, дигиталних и дигитализованих извора; давање ученицима упутстава о техникама читања, за обраду лектуре и дневник читања	31
Формирање клуба читалаца и подршка литерарном стварању кроз литерарне конкурсе и такмичења у читању („Читалачка значка“ и слично)	29
Угледни часови или трибине библиотекара и презентација примера добре праксе за наставнички колектив	17
Подстицање ученика на коришћење ИКТ и интернета у читаоници библиотеке	15
Књижевни сусрети и представљање књига	14
Набавка стручне литературе и часописа и извора за рад секција према препорукама наставника	11
Међубиблиотечка сарадња и промоција рада школске библиотеке	10
Организација рада секција у читаоници библиотеке	9
Обнова библиотечког фонда	8
Представљање уџбеника и креирање базе знања и методичког материјала	6
Праћење семинара из области библиотекарства и методике наставе српског језика	6
Без одговора	42

Анкетирани учитељи и наставници српског језика сматрају да је у будућности неопходно веће учешће библиотекара у општем васпитно-образовном процесу, а нарочито његов активнији рад са ученицима. То би се реализовало кроз већи број часова

библиотекарства, у циљу упознавања ученика са новим изворима (34 одговора или 19,8% испитаника), часова о коришћењу постојећег фонда и методама разумевања прочитаног (31 одговор или 18,1%), као и кроз популаризацију књиге и читања и подршку стваралачким хтењима ученика: формирање читалачког клуба, организација квизова, литерарних конкурса, читалачких и креативних радионица (укупно 29 избора или 16,9%). Школском библиотекару је препоручено даље стручно усавршавање и професионализација, ширење веза и сарадње са другим библиотекама и културним установама.

Појединачно посматрано, учитељи и наставници српског језика сачинили су листу сврсисходних предлога и сугестија, ради увођења новина у рад школске библиотеке. Тако они школском библиотекару предлажу: посету позоришту, организацију књижевних сусрета и изложби књига, промоцију нових издања у читаоници библиотеке и разредној учионици, гостовање библиотекара на часовима српског језика, набавку рачунара за чланове библиотеке, периодично упознавање ученика и наставника са новим насловима преко различитих медија (огласна табла, пано, електронска пошта), подношење извештаја о раду библиотеке на седници Наставничког већа, организацију Дана школских библиотека, учешће у припреми школског листа и сајта, увођење аутоматизованог библиотечког пословања, формирање базе методичких материјала из свих предмета.

Већи број испитаника (њих 42 или 24,5% од 171 анкетираних) није дао предлоге за унапређење рада своје школске библиотеке и њеног водитеља стручног сарадника библиотекара. То можемо објаснити недостатком јасне представе о улози и значају школске библиотеке у савременом васпитно-образовном процесу, али и одсуством идеје о сопственом професионалном напредовању уз помоћ особе која треба да буде главни сарадник учитељима и наставницима у свакодневном раду са ученицима и континуираном (целоживотном) учењу и стручном усавршавању – школског библиотекара.

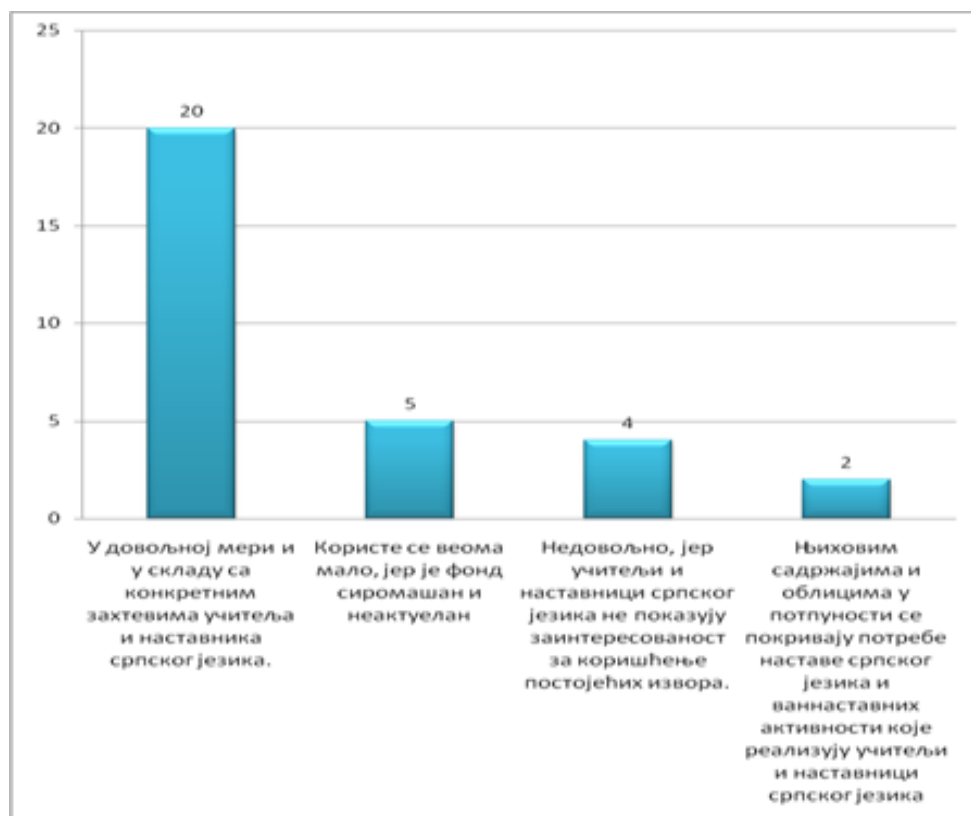
1.8.2. Анализа анкетног испитивања стручних сарадника библиотекара

У анализи резултата анкете са стручним сарадницима библиотекарима (*Сарадња библиотекара са учитељима и наставницима српског језика*) дошли смо до

података и информација које ће допринети бољем сагледавању рада њихових библиотека и могућности сарадње са учитељима и наставницима српског језика.

1. У којој се мери збирке Ваше библиотеке користе за припрему и реализацију наставе српског језика и ваннаставних активности у организацији учитеља и наставника српског језика?

Анкетирани стручни сарадници библиотекари из скупа од 27 школа у централној, југоисточној и јужној Србији у већини (њих 20 или 64,5%) сматрају да фондови њихових библиотека задовољавају информационе и методичке потребе ученика, учитеља и наставника српског језика.

Графикон 4: Коришћење збирки школске библиотеке

Скоро једна трећина испитаника (њих 9 или 29%) указује на недовољну искоришћеност фондова, како због сиромаштва и неактуелности, тако и због незаинтересованости учитеља и наставника српског језика. Разлоге за ово стање објашњавају или неповољном структуром фондова, или пак незаинтересованошћу

учитеља и наставника. Само 2 библиотекара (6% од укупног броја анкетираних) наводе да њихове збирке својим садржајем и облицима у потпуности одговарају информационим захтевима учитеља и наставника српског језика, што на посредан начин говори о веома лошем стању фондова библиотека српских основних школа.

2. *Колико је часова редовне, додатне или допунске наставе, секције или припреме ученика за такмичења из српског језика одржано у читаоници Ваше библиотеке током претходне три године?*

Табела 17а: Број одржаних часова редовне наставе из српског језика у читаоници библиотеке (учитељи)

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Уч.	0	0	8	0	20	3	0	0	0	0	0	0	6	2	0	0

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Уч.	5	5	90	96	360	120	144	0	40	15	6	0	4	10	0

Подаци добијени од стручних сарадника библиотекара (31 испитаник) о одржаним редовним часовима српског језика учитеља у читаоници библиотеке у претходне три године (укупно 863) показују да постоји велика бројчана разлика, јер док се у неким читаоницама одржи од 90 до чак 360 часова – 14 библиотекара (38%) навело је да у њиховој читаоници није одржан нити један час учитеља из њихових школа. Овај податак може бити објашњен чињеницом да поједине библиотеке не поседују читаоницу, већ једино просторију за смештај грађе и рад библиотекара на позајмљивању информационих извора ученицима и наставницима. Сем неадекватности простора, један од разлога за овакво стање може бити и незаинтересованост учитеља за сарадњу са библиотекаром.

Табела 176: Број одржаних часова редовне наставе из српског језика у читаоници библиотеке
(наставници српског језика)

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
На.	0	12	15	80	0	0	2	0	0	6	0	5	0	1	0	0

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
На.	3	15	31	40	30	140	0	40	360	3	15	31	40	30	140

Слични подаци односе се и на часове које су у библиотеци реализовали наставници српског језика: 35% библиотекара одговорило је да у њиховим библиотекама за три године није одржан нити један час редовне наставе српског језика. Ако се пође од законске обавезе да сваки наставник српског језика годишње одржи нешто преко 1000 часова редовне наставе (у просеку 20 часова недељно, као пуна радна норма), а школе имају и по неколико наставника српског језика – показује се да је број часова српског језика (659) у библиотекама анкетираних стручних сарадника библиотекара занемарљив. Податак да се ради о трогодишњем периоду још више подвлачи ову негативну чињеницу.

Табела 18: Одржани часови додатне или допунске наставе из српског језика у читаоници библиотеке
(учитељи и наставници српског језика)

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Уч.	0	0	0	1	0	6	0	5	0	0	0	5	0	1	0	10

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Уч.	150	12	110	0	15	12	0	15	0	0	5	0	10	0	0

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
На.	4	1	0	6	0	5	0	15	0	5	0	10	2	0	0	10

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
На.	100	34	40	0	15	11	15	55	0	0	35	5	5	0	0

Иако је библиотека посебно погодан и прилагодљив простор за рад са мањим бројем ученика, број одржаних часова додатне и допунске наставе из српског језика у трогодишњем периоду веома је мали: 357 часова учитеља и 358 часова наставника српског језика. Седамнаест библиотекара (55%) навело је да учитељи нису одржали ниједан час додатне или допунске наставе, а њих дванаест (38%) да то важи за наставнике српског језика.

Табела 19: Одржани састанци секције у читаоници библиотеке
(учитељи и наставници српског језика)

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Уч.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	8	4	0

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Уч.	100	60	0	16	30	10	30	0	30	0	0	10	0	0	0

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
На.	0	35	8	90	80	30	50	0	20	0	0	10	0	0	0	0

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
На.	50	60	0	68	20	10	45	0	10	120	54	36	0	0	0

Учитељи су у трогодишњем периоду одржали 300 часова секције у читаоници библиотеке; нешто је већи број часова секције (597) које у читаоници библиотеке реализују наставници српског језика, пошто се ту традиционално припрема школски лист

(новинарска секција) и одржавају састанци литерарне секције (коју често води и стручни сарадник библиотекар).

Табела 20: Одржани часови припреме такмичара у читаоници библиотеке
(учитељи и наставници српског језика)

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Уч.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
Уч.	60	15	20	0	20	10	8	7	0	0	15	5	0	0	2

Биб.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
На.	0	45	15	10	100	30	10	0	10	6	5	0	0	10	0	0

Биб.	17.	18.	19.	20.	23.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	29.	30.	31.
На.	24	35	0	20	10	10	20	5	0	26	10	25	4	0	2

Само једанаест библиотекара навело је да се у њиховој читаоници за такмичења из српског језика припремају ученици млађих разреда; да своје ученике за такмичења припремају наставници српског језика навело је њих двадесет два (71%). Учитељи у трогодишњем периоду одрже 168 часова припреме такмичара, а наставници српског језика укупно 437 часова.

3. *Колико сте културних програма (књижевни сусрети, културне трибине, изложбе књига, представљање нових издања ученицима млађих и старијих разреда) организовали заједно са учитељима и наставницима у претходне три године?*

Табела 21: Сарадња у организацији културних програма

	Са учитељима	Са наставницима
мање од 5	12	10
од 5 до 15	11	11
више од 15	8	10

Добијени подаци показују да у погледу степена ангажованости у реализовању школских културних програма међу стручним сарадницима библиотекарима постоје три уједначене групе. Број културних манифестација у школи зависи од културне политике саме школе, као и од спремности организатора и реализатора за сарадњу са библиотекарском; међутим, то не спречава школског библиотекара да и сам буде иницијатор културних дешавања у својој библиотеци или у неком другом школском простору. У току три школске године 12 библиотекара (38%) има мање од пет културних програма са учитељима, а њих 10 са наставницима. Истовремено, само једна трећина испитаника у истом периоду има више од петнаест заједничких програма са учитељима и наставницима српског језика – што говори да су стручни сарадници библиотекари недовољно укључени у културни живот школе.

4. *Каква су Ваша сарадничка искуства у припреми и реализацији наставе српског језика коју у вашој школи изводе учитељи и наставници српског језика? /Можете изабрати више одговора./*

Табела 22: Сарадња библиотекара и учитеља у реализацији наставе српског језика

	Библиотекари -учитељи	Библиотекари -наставници српског језика	Библиотекари -наставници страних језика, других предмета и библиотекари- информатичари	Σ
Врло ретко сарађујемо на том плану.	0	0	6	6
Каткад гостујем на часовима српског језика и представљам књиге из фонда.	5	4	2	11
Учитељи и наставници понекад држе часове српског језика у читаоници библиотеке.	5	6	4	15
Кад год могу користим погодне наставне јединице за заједничке часове са учитељима и наставницима српског ј.	6	1	2	9
Активно учествујем у припреми и реализацији редовних и угледних часова српског језика.	1	5	2	8

Стручна сарадња у подручју припреме и реализације часова српског језика представља једну од важнијих програмских активности школског библиотекара. Ипак, 6 стручних сарадника библиотекара-информатичара или наставника других предмета наводи да ретко сарађује са учитељима и наставницима српског језика (што је и очекивано, с обзиром да не поседују неопходна знања и компетенције из области наставе српског језика).

Треба напоменути да часови српског језика не представљају програмску обавезу школског библиотекара, као стручног сарадника и да држање часова (самостално или заједнички, са учитељима и наставницима српског језика, па и наставницима других

предмета) јесте његов лични избор и резултат тежње да својом ангажованошћу допринесе квалитетнијој настави српског језика и оствари бољу сарадњу са колегама.

Табела 23: Сарадња библиотекара и наставника у реализацији наставе српског језика

	Библиотекари -учитељи	Библиотекари -наставници српског језика	Библиотекари -наставници страних језика, других предмета и библиотекари- информатичари	Σ
Врло ретко сарађујемо на том плану.	1	0	6	7
Каткад гостујем на часовима српског језика и представљам књиге из фонда.	4	4	2	10
Учитељи и наставници понекад држе часове српског језика у читаоници библиотеке.	4	7	4	15
Кад год могу користим погодне наставне јединице за заједничке часове са учитељима и наставницима српског језика.	6	1	2	9
Активно учествујем у припреми и реализацији редовних и угледних часова српског језика.	1	5	2	8

Библиотекари-учитељи чешће него они библиотекари који су по изворној професији наставници српског језика остварују заједничке часове српског језика са учитељима и наставницима (по 6 избора); истовремено, библиотекари-наставници српског

језика чешће активно учествују у припреми и реализацији редовних и угледних часова српског језика и са учитељима и са наставницима (по 5 избора). Библиотекари који потичу из ове две професије у прилично већем броју (по 10 избора) опредељују се и за периодична гостовања у разредним учионицама, или обезбеђивање простора читаонице за часове српског језика. То чини само по двоје библиотекара-информатичара или наставника других предмета. Све ово говори да постоји утицај професије школског библиотекара на видове и потенцијале његове сарадње у настави српског језика и да библиотекари који нису по изворној професији учитељи или наставници српског језика не могу у потпуности испратити методичке потребе наставе српског језика у основној школи.

Двадесет два библиотекара (70,9%) каткад гостује на часовима српског језика, на којима представљају књиге из фонда; половина анкетираних библиотекара наводи да часове српског језика у читаоници библиотеке држе учитељи (16) и наставници (15). Мали је број оних библиотекара (једна петина) који су активно укључени у припрему редовних, угледних и огледних часова српског језика, што сведочи или о њиховој незаинтересованости да пруже стручну подршку колегама, или пак да учитељи и наставници српског језика у њима не препознају довољно компетентну особу за помоћ у реализацији наставе.

5. *Наведите пет примера свих облика Ваше стручне сарадње са учитељима или наставницима српског језика, остварених током текуће школске године:*

Табела 24: Остварени облици сарадње са учитељима и наставницима српског језика

	Са учитељима	Са наставницима
Учешће у припреми приредбе, трибине, предавања, квиза, тематске радионице, пројекта	17 (55%)	14 (45%)
Час српског језика, допунске или додатне наставе, секције и припреме такмичара у читаоници библиотеке	10 (32,3%)	11(35,5%)
Сарадња у припреми школског листа или сајта и писању летописа школе	9 (29%)	10 (32,3%)
Припрема огледног или угледног часа	9 (29%)	7 (33,3%)
Избор лектуре и уџбеника на стручном већу	8 (25,8%)	6 (19%)

Помоћ у припреми редовног часа српског језика (обезбеђивање извора, медијатечка подршка)	7 (33,3%)	5 (16%)
Приказ извештаја, чланка или књиге на стручном већу	5 (16%)	6 (19%)
Представљање нових књига или часописа	5 (16%)	6 (19%)
Посета угледном часу	5 (16%)	5 (16%)
Учешће на састанцима стручних већа	6 (19%)	4 (13%)
Час упознавања ученика са радом библиотеке и коришћењем извора	5 (16%)	5 (16%)
Књижевни сусрети и манифестације	4 (13%)	6 (19%)
Час библиотекара: о значају књиге и читања, аутору, издавачу, медијској форми	5 (16%)	3 (9,6%)
Организација литерарних конкурса	4 (13%)	1 (3,2%)
Акција сакупљања књига за библиотеку	4 (13%)	1 (3,2%)
Без одговора	1 (3,2%)	3 (9,6%)

Разноликост наведених активности указује нам на широк делокруг рада библиотекара и потребу да се у циљу извршења програмских обавеза прилагођава свом окружењу (уз остале појединачне одговоре, као што су: акција сакупљања књига, помоћ око избора књига за награђивање, коришћење уџбеника и референсне збирке из библиотеке, помоћ око израде портфолија, обрада лектире у библиотеци, читалачка радионица у библиотеци...). Заступљеност ових активности је равномерна у погледу степена сарадње са учитељима и наставницима српског језика, али мали број активно ангажованих библиотекара говори да су они као групација усредсређени пре свега на традиционалну библиотечку делатност и издавање књига. Тек је неколико испитаника навело да су држали часове библиотекарства или упознавања ученика са изворима, или присуствовали састанцима стручних већа и угледним часовима, представљали нову грађу и стручне чланке, пружали подршку организацији књижевних сусрета и литерарних конкурса... Библиотекари су свеприсутни, што се тиче укупног школског живота, али је њихова улога углавном маргинална и посредна, што се види и у малом броју оних библиотекара који су били укључени у припрему и реализацију појединачних облика наставног и ваннаставног рада учитеља и наставника српског језика.

6. *Поређајте по степену важности активности стручног сарадника библиотекара на плану пружања помоћи ученицима у извршењу задатака добијених од учитеља и наставника српског језика (бројевима од 1 до 7):*

Табела 25: Активности библиотекари према степену важности (самопроцена)

	Са учитељима	Са наставницима
Помоћ у писању домаћих задатака	7	7
Помоћ у писању дневника читања лектире	6	4
Проналажење података и информација од користи за ученике	2	3
Подршка ученицима у самосталном истраживању и трагању за информацијама	1	1
Разговор о прочитаним књигама	5	5
Обезбеђивање белетристичке литературе	3	2
Упознавање ученика са коришћењем референсне збирке	4	6

У процени важности својих програмских обавеза у погледу сарадње са учитељима и наставницима српског језика, библиотекари су сагледали специфичности програмских активности које имају ове две групације (професије) и указали на свој потенцијални сараднички допринос и улогу. Добијени резултати се слажу са мишљењем учитеља и наставника српског језика да је основни задатак стручног сарадника библиотекара оспособљавање ученика за самостално трагање и долажење до потребних информација. Док је на другом месту по важности за сарадњу са учитељима библиотекарев рад на обезбеђивању информација од користи за ученике, то је у сарадњи са наставницима српског језика обезбеђивање белетристичке литературе за ученике. Интересантно је да је разговор библиотекара са ученицима и млађих и старијих разреда о прочитаним књигама – тек на петом месту по степену важности. Изненађује да је према избору библиотекара упознавање ученика старијих разреда са коришћењем референсне збирке тек на шестом месту, а да је то код млађих разреда на четвртом. Библиотекари сматрају ову обавезу

првенствено наставничком, пошто је формализована часовима на којима се ученици и практично упознају са речницима, приручницима, енциклопедијама... Такође, библиотекари сматрају да би подршку у писању дневника читања лектире требало пружити пре свега ученицима старијих разреда (на четвртом месту), а мање ученицима млађих разреда (на шестом месту по степену важности). На последњем, седмом месту, јесте помоћ ученицима у писању домаћих задатака, како у млађим тако и старијим разредима.

7. Како оцењујете степен своје информатичко-техничке оспособљености за пружање медијатечке подршке учитељима и наставницима српског језика у припреми и реализацији часова српског језика и ваннаставних активности (приредби, трибина, стручних предавања...)?

Од стручних сарадника библиотекара очекује се да поседују солидна информатичко-техничка знања, како би били спремни за пружање медијатечке подршке ученицима, учитељима и наставницима.

Међутим, добијени подаци нам говоре да анкетирани стручни сарадници библиотекари не прате довољно технолошка кретања свог времена и касне у прихватању информатичко-техничких новина које умногоме мењају и унапређују сам васпитно-образовни процес.

Табела 26: Самопроцена степена информатичко-техничке оспособљености библиотекара

	Библиотекари -учитељи	Библиотекари -наставници српског језика	Библиотекари -наставници страних језика, других предмета и библиотекари- информатичари
Немам довољно информатичко-техничких знања.	1	0	1

Познајем и примењујем основне програме за обраду текста и презентацију аудио и видео – материјала једино у оквиру својих библиотечко-информационих послова.	6	7	6
Обезбеђујем дигиталне изворе са интернета и упућујем учитеље и наставнике српског језика на линкове са квалитетним методичким и стручним материјалима.	1	2	3
Поседујем сва неопходна информатичко-техничка знања из ове области и могу пружити пуну медијатечку подршку учитељима и наставницима српског језика.	0	3	2

Према одговорима испитаника можемо закључити да више од половине (19 од 31 односно 61,3%) познаје и примењује само оне основне програме за обраду текста и презентацију аудиовизуелних извора, неопходне за библиотечко пословање. Такође, само 6 библиотекара (19,4%) обезбеђује дигиталне изворе са интернета и указује на корисне линкове, а тек њих 4 (или 12,9%) поседује сва неопходна знања да могу пружити потпуну медијатечку подршку онима који то од њих очекују.

8. *Који су то реално оствариви облици Ваше будуће сарадње са учитељима и наставницима српског језика, за реализацију у следећој школској години? /Можете изабрати више одговора./*

Одговори добијени на ово питање показују сву разноврсност и сложеност професије стручног сарадника библиотекара у основној школи, као и жељу да се у следећем васпитно-образовном циклусу реализује више наставних и ваннаставних активности и културних програма.

Табела 27: Облици будуће сарадње са учитељима и наставницима српског језика

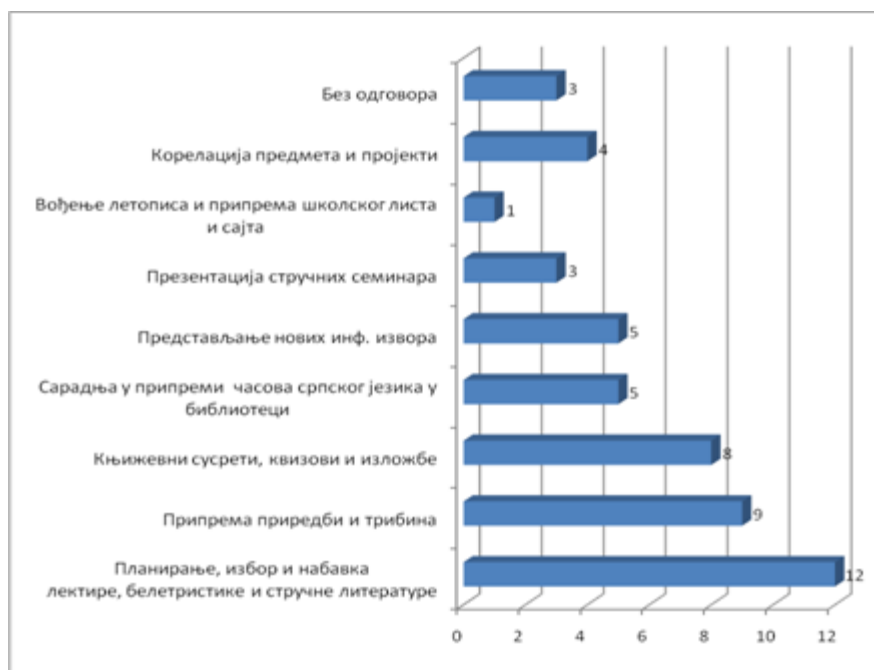
	Библиотекари –учитељи	Библиотекари –наставници српског језика	Библиотекари –наставници страних језика, других предмета и библиотекари– информатичари	Σ
Планирање и набавка нових лектирних или белетристичких наслова за ученике	6 (19,4%)	9 (29%)	10 (32,6%)	25
Подршка у припреми школских приредби и књижевних сусрета	6 (19,4%)	8 (25,8%)	9 (29%)	23
Представљање нових издања књига ученицима млађих и старијих разреда	6 (19,4%)	6 (19,4%)	8 (25,8%)	20
Истраживачки рад ученика у читаоници библиотеке	5 (16,1%)	7 (22,6%)	7 (22,6%)	19
Часови секције у читаоници библиотеке	5 (16,1%)	6 (19,4%)	7 (22,6%)	18
Припрема школског листа	7 (22,6%)	5 (16,1%)	6 (19,4%)	18
Уређивање школског сајта	6 (19,4%)	4 (12,9%)	8 (25,8%)	18
Часови библиотекарства у читаоници библиотеке или разредној учионици	5 (16,1%)	3 (9,67%)	10 (32,6%)	18
Припрема такмичара у читаоници библиотеке	3 (9,67%)	5 (16,1%)	6 (19,4%)	14
Обезбеђивање стручне литературе за учитеље и наставнике српског језика	5 (16,1%)	6 (19,4%)	3 (9,67%)	14
Одржавање часова додатне или допунске наставе из српског	3 (9,67%)	6 (19,4%)	3 (9,67%)	12

језика у читаоници библиотеке				
Одржавање часова српског језика у читаоници библиотеке (лектира, тумачење књижевних текстова, обрада наставних јединица из области медијске културе)	1 (3,2%)	7 (22,6%)	4 (12,9%)	12

Највећи број избора био је везан за планирање и набавку нових лектирних или белетристичких наслова за ученике (25) и подршку у припреми школских приредби и књижевних сусрета (20), а најмање за одржавање часова српског језика и допунске и додатне наставе у читаоници библиотеке (по 12).

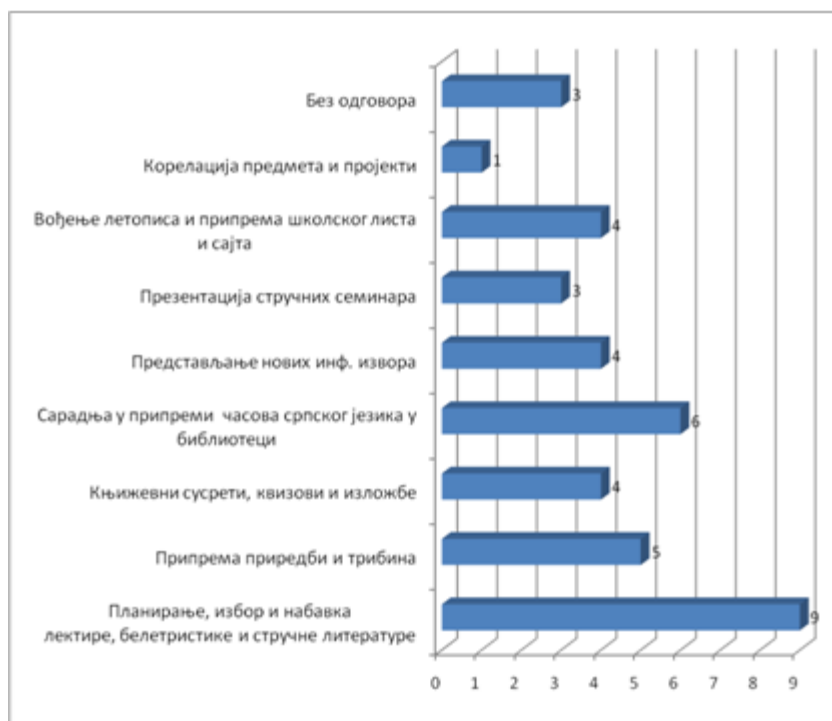
9. У којим све аспектима рада стручних већа учитеља и наставника српског језика видите своје потенцијално учешће и стручно-сараднички допринос?

Одговори стручних сарадника библиотекара на питање везано за учешће у раду стручних већа показују да они себе не сматрају равноправним члановима тих већа, чак и када су по основној професији учитељи или наставници српског језика. То показује и податак да по 3 библиотекара нису ни дала одговор на ово питање, ни када се ради о стручном већу учитеља, а ни стручном већу наставника српског језика.

Графикон 5: Учешће библиотекара у раду стручних већа учитеља

Од укупно 31 анкетираних библиотекара тек њих 12 (38,7%) очекује да сарађује са активима учитељима у планирању, избору и набавци лектуре, белетристике и стручне литературе; у припреми часова српског језика у сарадњи са учитељима библиотекари ће учествовати у симболичном броју, њих 5 (16%).

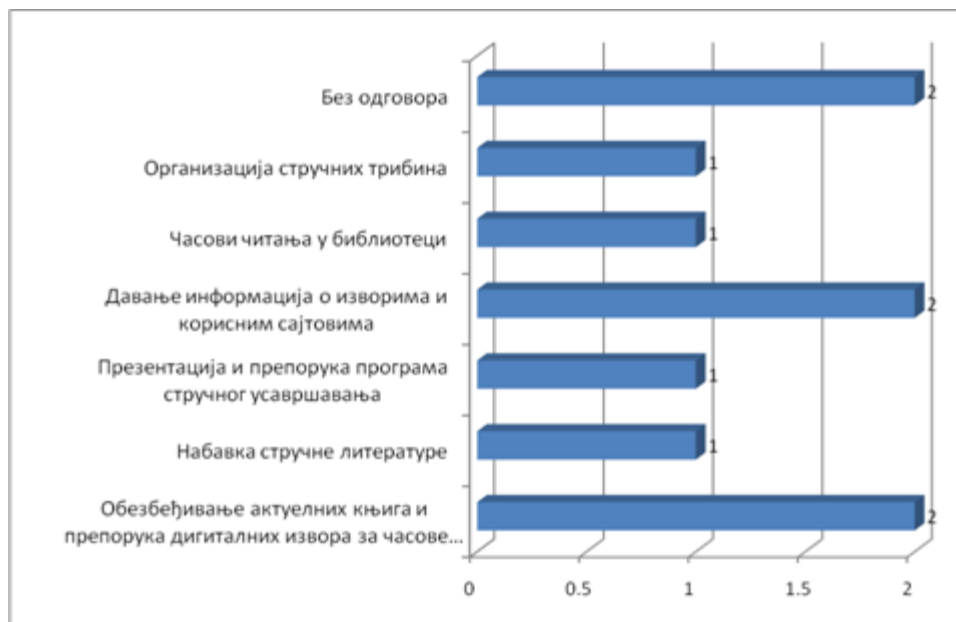
Графикон 6: Учешће библиотекара у раду стручног већа наставника српског језика

Само 9 библиотекара (29%), очекује да у планирању, избору и набавци лектире, белетристике и стручне литературе сарађује са активом наставника српског језика, па се може закључити да библиотекари све то раде самостално, чиме изостаје она природна сарадња са колегама који су директно заинтересовани за ово подручје рада. Само 6 библиотекара сматра да може активно допринети припреми часова српског језика (19,3%).

10. На који начин (или којим средствима) можете подржати стручно усавршавање и унапређење професионалних и стручних компетенција учитеља и наставника српског језика у Вашој школи?

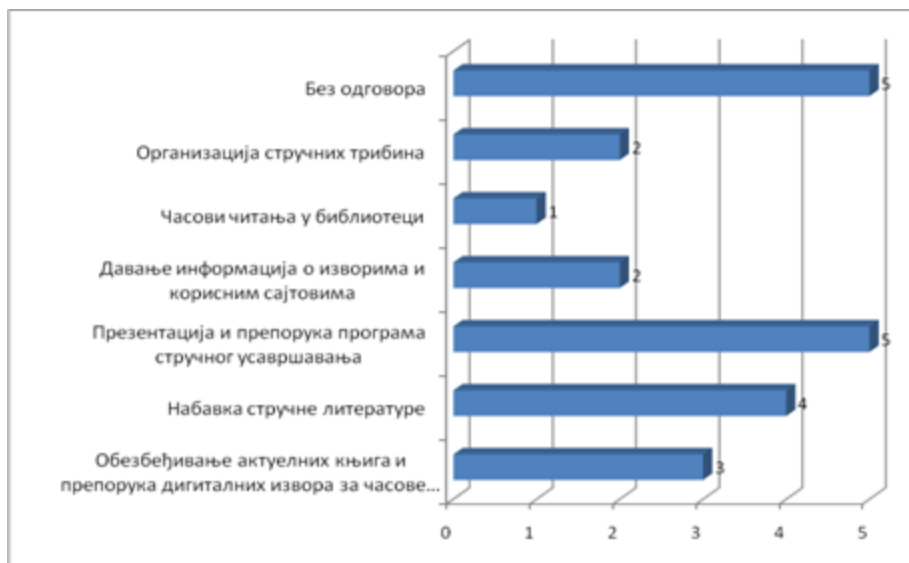
Мали број одговора, односно исказа о конкретној подршци библиотекара на пољу стручног усавршавања учитеља и наставника – казује да је само по петина анкетираних свесна својих стручних компетенција и професионалне обавезе да колеге упознају са стручном литературом и новим изворима и да их обавештавају о актуелним програмима стручног усвршавања из области српског језика и образовних технологија. Чак њих десет (или 29%) није дало одговор на ово питање, што показује не само лични став, већ и реалну

неукљученост и незаинтересованост за унапређење стручног рада колега учитеља и наставника српског језика.

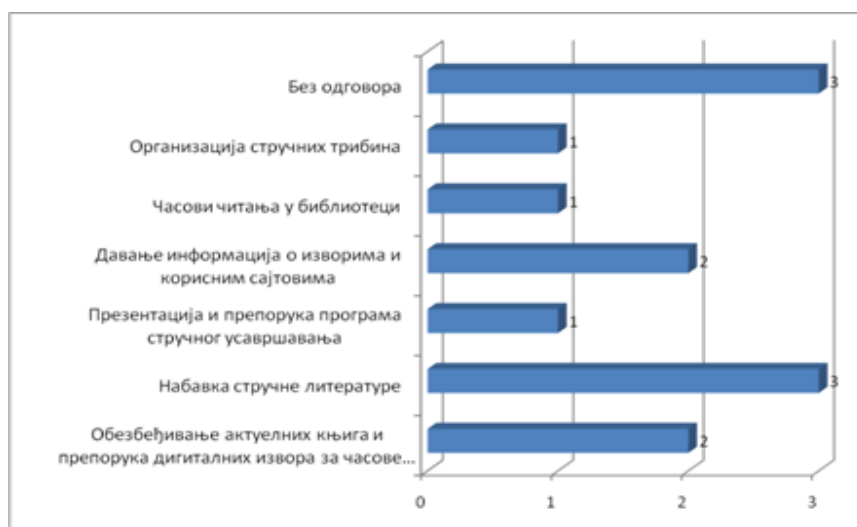
Графикон 7: Одговори библиотекара-учитеља: могућности подршке учитељима и наставницима у стручном усавршавању

Од укупно 8 анкетираних библиотекара-учитеља, њих двоје није ни дало одговор, а само по 1 сматра да може допринети стручном усавршавању учитеља и наставника српског језика својом подршком у организацији стручних трибина, часова читања у библиотеци, презентацијом и препоруком програма стручног усавршавања и набавком стручне литературе.

Графикон 8: Одговори библиотекара-наставника српског језика: могућности подршке учитељима и наставницима у стручном усавршавању

Од укупно 12 анкетираних библиотекара-наставника српског језика, чак 5 није одговорило на ово питање (41%). Само 1 испитаник сматра да може допринети стручном усавршавању учитеља и наставника српског језика својом подршком у организацији часова читања у библиотеци, а по 2 испитаника учешћем у организацији стручних трибина и давањем информација о корисним сајтовима. Пет библиотекара би пружила подршку и презентацијом и препоруком програма стручног усавршавања.

Графикон 9: Одговори библиотекара-наставника страних језика, других предмета и библиотекара-информатичара: могућности подршке учитељима и наставницима у стручном усавршавању

Од укупно 11 анкетираних библиотекара-наставника страних језика, других предмета и библиотекара-информатичара, њих 3 није одговорило на ово питање (27%). Само по 1 испитаник сматра да може допринети стручном усавршавању учитеља и наставника српског језика својом подршком у организацији часова читања у библиотеци, стручних трибина и презентацијом и препоруком програма стручног усавршавања.

11. Наведите четири новине у раду Ваше школске библиотеке – које ће допринети побољшању сарадње са учитељима и наставницима српског језика током следеће школске године:

Табела 28: Планиране новине у раду школске библиотеке на пољу сарадње са учитељима и наставницима српског језика

	Библиотекари -учитељи	Библиотекари -наставници српског језика	Библиотекари -наставници страних језика, других предмета и библиотекари- информатичари
Проширење простора	0	1	1
Организација књижевних сусрета и изложби књига	3	2	0
Часови библиотекарства	1	1	0
Активније учешће у припреми приредби	2	1	0
Презентација књига, дечјих часописа и стручне литературе	2	1	1
Обогаћење дечјег белетристичког фонда	1	2	0
Међубиблиотечка сарадња	1	0	1
Вођење ученика на сајам књига, у биоскоп, градску библиотеку, позориште	1	2	0
Набавка стручне литературе	2	1	1
Без одговора	2	4	3

Пошавши од личних могућности и конкретних услова које имају у својој школској библиотеци, испитаници су у одговору на ово питање изнели мишљење о планираним (потенцијалним) новинама у сопственом раду. Тако, на пример, организацију књижевних сусрета или изложбе као новину у раду предвиђају и планирају три

библиотекара-учитеља и два библиотекара-наставника српског језика, док таквих интересовања нема код библиотекара чија је изворна професија другачија. Ипак, приметно је сиромаштво идеја на плану иновирања рада библиотеке, па чак да нема ни планирања реализације оних основних задатака библиотекара као што су, на пример, набавка нових извора или презентација фонда, односно часови библиотекарства. Разлог томе може бити и у задовољству радом библиотеке и њеним фондом, али и у неспремности да се иде даље од поља традиционалног библиотечког пословања – што би захтевало нове напоре и додатну енергију стручног сарадника библиотекара.

Међу појединачним изборима новина у раду стручних сарадника библиотекара издвајају се следећи: такмичења у читању и рецитовању; креирање изложбеног простора библиотеке; презентација нових уџбеника; редовни, угледни и огледни часови српског језика у библиотеци; куповина литературе за наставнике; аутоматизација библиотечког пословања; техничка подршка у копирању наставног материјала; припрема сопствених угледних часова; обрада лектуре у библиотеци; израда панона; организација литерарног конкурса; награђивање најактивнијег члана библиотеке; презентација програма стручног усавршавања; самостална организација трибине; акција сакупљање књига; анкета са ученицима и разговори о читалачким интересовањима; помоћ ученицима у обради лектуре и писању домаћих задатака; припремна настава за осмаке; стварање завичајне збирке; часови секције у библиотеци; повећање броја чланова библиотекарске секције; присуство библиотекара на редовним часовима српског језика у учионици; рад са децом са посебним образовним потребама; сарадња са родитељима и локалном заједницом; сарадња са научним и културним установама; помоћ обдареним ученицима, Дан отворених врата библиотеке...

Чак девет библиотекара (29%) није одговорило на овај анкетни захтев. Разлоге за то можемо потражити у задовољству радом своје библиотеке или недостатку оптималних услова за рад, а можда и у неспремности за промене и одсуству жеље да се унапреди сопствено професионално деловање.

1.8.3. Дискусија о резултатима реализованог истраживања

Наша главна хипотеза, да *постоји значајан неискоришћен простор и потенцијал за задовољење образовних и методичких потреба и унапређење библиотечко-информационе културе чланова школске библиотеке, као и за јачање њених функција у реализацији наставе српског језика* – у великој је мери доказана. Функција школске библиотеке у реализацији наставе српског језика и формирању културе коришћења библиотечко-информационих извора не остварује се у оптималној мери, јер је условљена недовољним обимом, неповољном структуром и квалитетом информационих извора; са друге стране, показује се да у нашим школама има мало заједничких планских активности библиотекара, учитеља и наставника српског језика у читаоници библиотеке (као што су часови или истраживања ученика) или оних које сараднички реализују у области ваннаставне и културне делатности. Недовољно коришћење ресурса школске библиотеке у настави српског језика (на разредном и предметном нивоу) и незадовољавајућа сарадња са библиотекарском у потпуности су потврђени одговорима испитаника – учитеља, наставника српског језика и стручних сарадника библиотекара из тридесетак основних школа из централне, југоисточне и јужне Србије.

У разматрању остварености постављених помоћних хипотеза можемо утврдити следеће:

1) Хипотеза да *постојећи фондови библиотека основних школа ни својим обимом, ни структуром, ни квалитетом не задовољавају потребе ученика, учитеља и наставника за образовном, белетристичком, референсном, методичком, стручном и педагошко-психолошком литературом* – доказана је делимично.

Из одговора учитеља и наставника српског језика види се да врло мало користе постојеће библиотечко-информационе изворе; они притом као разлог истичу застарелост фонда и недостатак одговарајуће белетристичке, методичке и друге стручне литературе, као и немогућност да се до ње дође преко интернета у самој школској библиотеци. У прилог закључку да се фондови библиотека основних школа не користе у довољној мери говори чињеница да 20% учитеља и наставника српског језика (њих 35 од 171

анкетираног) у том периоду позајми мање од пет библиотечких јединица из своје школске библиотеке.

Међутим, у исто време 64,5% стручних сарадника библиотекара сматра да је коришћење фондова њихових библиотека оптимално и у складу са укупним потребама наставе српског језика. Притом, 4 испитаника указују на незаинтересованост учитеља и наставника за коришћење грађе, а само 5 од 31 библиотекара (16%) сматра да је разлог за недовољно коришћење фонда то што је сиромашан и неактуелан. Очигледно је да постоји одређени раскорак у ставовима које о адекватности постојећег библиотечког фонда имају ученици старијих разреда, учитељи, наставници српског језика и школски библиотекари.

2) Постављена хипотеза да се *стручна сарадња учитеља и наставника српског језика са библиотекарама у нашим основним школама не остварује у свом пуном капацитету, ни у складу са основним задацима наставе српског језика и образовним и културним потребама ученика; да се читаоница школске библиотеке не користи у довољној мери као алтернативна учионица за часове српског језика, додатне и допунске наставе, часове секције или припреме такмичара, а да је број реализованих заједничких културних програма библиотекара са учитељима и наставницима српског језика минималан – у потпуности је доказана.*

Сарадња библиотекара са учитељима и наставницима српског језика одвија се у складу са реалним могућностима у појединим школама, зависно од материјално-техничких услова, опремљености фонда и специфичних захтева васпитно-образовног процеса. Већина учитеља и наставника план и програм наставе српског језика остварује у сопственој (разредној) учионици.

Резултати нашег истраживања показују да се у библиотеци одржава минималан број часова српског језика, допунске и додатне наставе, секција, припреме такмичара. Треба имати у виду да читаонице библиотека појединих школа нису просторно и технички прилагођене одвијању часова редовне наставе (за присуство комплетног одељења); ипак, уз одговарајући избор садржаја рада могуће је у библиотеци одржати час секције или пак допунске и додатне наставе (с обзиром на то да се изводи за мањи број ученика). Други разлог за мањи број часова у читаоници библиотеке јесте уврежено мишљење многих

учитеља и наставника да библиотека још увек служи једино за смештај и чување образовне грађе, а не и за редовне наставне или ваннаставне активности.

У исто време, подаци о минималном броју часова стручних сарадника библиотекара одржаних у читаоници библиотеке или одељењима анкетираних учитеља и наставника српског језика казују да одговорност за недостатак оптималне сарадње постоји и на страни библиотекара. Код више од половине анкетираних учитеља (њих 73, или 54%) и 17 наставника српског језика (47%) библиотекар је одржао до 5 часова за пет година, а чак код 15 учитеља и 2 наставника никад није одржан нити један час библиотекарства или час српског језика са активним учешћем библиотекара (у периоду од пет година). Томе у прилог може се додати и податак да 13 учитеља и 3 наставника српског језика нису ни одговорили на ово питање.

Чињеница је да постоји раскорак теорије и праксе, и да у реалном животу ни ресурси школских библиотека ни стручни потенцијали њихових водитеља библиотекара нису довољно искоришћени: они ретко гостују у разредној учионици, као сарадници на часовима српског језика, или као самостални реализатори часова библиотекарства или часова упознавања ученика са методама и техникама читања и разумевања прочитаног.

Добијени подаци о реализованим заједничким културним програмима у претходном периоду показују да стручни сарадници библиотекари нису довољно ангажовани у овим школским активностима, сем у приликама када су они сами главни организатори и реализатори културних програма. Само трећина библиотекара (од 31 анкетираног) била је на одређени начин укључена у реализацију школских културних програма, у сарадњи са учитељима и наставницима српског језика. Према одговорима учитеља и наставника српског језика (171 испитаник), у петогодишњем периоду одржано је само 27 књижевних сусрета у којима су сарађивали са библиотекарском; истовремено, имали су његову медијатечку и техничку подршку у реализацији само 47 наставних часова, приредби, трибина и изложби. Овим се доказује и постављена потхипотеза везана за минимални број културних програма реализованих у сарадњи са учитељима и наставницима.

3) Наша претпоставка о мишљењу учитеља и наставника српског језика да је *улога стручног сарадника библиотекара у погледу пружања подршке реализацији наставног и*

ваннаставног рада са ученицима ограничена на позајмљивање лектуре и белетристике, поред промоције читања и књиге као традиционалног медија – није у потпуности доказана. Јер, они у својим одговорима на питање везано за могућности будуће сарадње у области наставног и ваннаставног рада са ученицима наводе и друге његове равноправне и важне обавезе, везане за подршку ученицима у истраживачком раду и за промоцију читања (помоћ у писању домаћих задатака и дневника читања, часови библиотекарства, индивидуални разговори...).

Анкетирани школски библиотекарски свесни су важне улоге библиотеке и сопствених задатака у погледу пружања подршке ученицима. Тако је, према мишљењима библиотекара, на првом месту по степену важности њихових делатности управо подршка ученицима у самосталном истраживању и трагању за информацијама, а на другом задатак проналажења података и информација од користи за ученике. Значајна подударност са ставовима стручних сарадника библиотекара о примарности обавеза библиотекара (у односу на потребе ученика) постоји у анкетном изјашњавању учитеља, наставника српског језика.

Од великог је значаја да се стручни сарадник библиотекара у основној школи појави као алтернативни учитељ или наставник, компетентно лице које ће уводити ученике у свет књиге и нових информационих извора, али и у неке другачије методе и путеве приступа књижевном делу (на засебним часовима српског језика или библиотекарства). Као информациони стручњак и особа која најбоље познаје школску референсну збирку, он може гостовати на часовима језичке културе већ од првог разреда основне школе, као и на часовима обраде лектуре или оним на којима ће се обрађивати садржаји из историје српског језика и књижевности (погодним за представљање одговарајућих мултимедијалних извора из школске библиотеке).

4) *Наша хипотеза да се у плановима и програмима учитеља и наставника српског језика школском библиотекарству се не намењује запаженија улога у реализацији наставе српског језика и слободних активности – у потпуности је доказана. То је повезано са доминантним мишљењем учитеља и наставника српског језика да је основна делатност стручног сарадника библиотекара она библиотечко-информациона, везана за*

обезбеђивање лектире и дечје белетристике, развијање читалачких навика ученика и умећа проналажења информација неопходних за извршење задатих обавеза.

Према мишљењу учитеља и наставника српског језика, улога стручног сарадника библиотекара у реализацији васпитно-образовног процеса у школи је минимална, што се доказује податком да само 14% испитаника препознаје његову улогу у припреми и реализацији часова, а 9,9% у обезбеђивању неопходне методичке литературе, док њих 18% сматра да су му главне обавезе популаризација читања и организација читалачких радионица. На посредан начин, своје схватање библиотекареве улоге и значаја показују и оних 15% испитаника који нису ни дали одговор на ово питање.

Да се библиотекар у основној школи још увек не доживљава као прави сарадник у настави говоре и ставови анкетираних учитеља и наставника у вези са учешћем библиотекара у раду њихових стручних актива и подршком личном стручном усавршавању. Разлоге за овакав третман библиотекара треба тражити у системском позиционирању библиотеке унутар школске целине (проблем одређивања стандарда за школске библиотеке и стандарда рада стручног сарадника библиотекара), као и у односу директора школе и свих чланова наставничког колектива према овим питањима, а на крају и у одговорности самог библиотекара за коришћење библиотечких ресурса и његово лично учешће у укупном васпитно-образовном процесу.

Према броју часова по наставној норми, могло се претпоставити да су наставници српског језика заинтересованији за активну сарадњу са школским библиотекарим и боље упознати са структуром библиотечког фонда него што су то учитељи; међутим, фонд библиотеке у подједнакој мери познају обе групе, а показује се да су учитељи заинтересованији за њен рад, као и за сарадњу са библиотекарим као стручним сарадником. Та заинтересованост учитеља може се схватити и као резултат потребе за већом подршком библиотекара у припреми и реализацији наставе српског језика, за разлику од наставника српског језика, који се ослањају на сопствене снаге, сматрајући да им је помоћ библиотекара значајна, али да за њих то не мора бити нека врста обавезе, односно да им за реализацију успешног часа српског језика нису неопходни ни додатни извори из школске библиотеке а ни стручна подршка библиотекара.

Када се ради о могућностима будућег рада у читаоници библиотеке и држању часова српског језика – учитељи и наставници исказују спремност (самостално или у сарадњи са библиотекарском) за реализацију часова редовне наставе (28 од 171 испитаника) и библиотекарства (14 избора), као и часова читања и разговора о прочитаном, часова обраде лектуре, часова из области медијске културе.

У својим предлозима потенцијалних новина у раду школске библиотеке (стручног сарадника библиотекара) анкетирани учитељи и наставници српског језика у највећој мери очекују држање часова библиотекарства, на којима би се ученици упознали са новом грађом (18 испитаника, или 10,5%) или методама и техникама читања и разумевања прочитаног (31 испитаник, или 18%). Сем тога, они сугеришу формирање клуба читалаца и активније учешће библиотекара у спровођењу читалачких пројеката и конкурса, чиме би се пружила подршка ученицима талентованим за књижевно стварање (29 испитаника, или 17%).

5) *Наша хипотеза да не постоји снажнија мотивација и жеља школских библиотекара за личним стручним и професионалним напредовањем, а ни довољно изражена свест о неопходним корацима и напорима у циљу квалитетније методичке и стручне подршке учитељима и наставницима српског језика (рецимо, кроз припрему заједничких наставних часова и културних програма или увођењем нових активности у читаоници библиотеке) – већим делом је доказана.*

Из добијених података види се да школски библиотекари себе сматрају недовољно консултованим, уз уверење како могу учествовати у раду стручних актива у много већој мери него што то мисле учитељи и наставници српског језика. То би се остварило кроз заједничко планирање набавке информационих извора, указивање на линкове са корисним методичким материјалом и стручном литературом, као и сарадњу у припреми и држању часова српског језика, организацију књижевних сусрета и изложби, припрему приредби и трибина...

Када је реч о одговорима стручних сарадника библиотекара о степену важности појединих задатака библиотекара, везаних за информациони и стручно-педагошки рад са ученицима (подршка у истраживању, упознавање са коришћењем референсне збирке, обезбеђивање белетристичке литературе, разговор о прочитаном, помоћ у писању домаћих

задатака, односно дневника читања лектире), треба истаћи да је у одређивању примата појединих делатности постигнуто прилично сагласје са мишљењима учитеља и наставника српског језика.

У одговорима на питање везано за новине у раду стручних сарадника библиотекара – сарадња са учитељима и наставницима српског језика је подразумевана (и часови библиотекарства и часови српског језика у библиотеци), али, анкетирани библиотекарски планирају да се у истој мери баве и другим програмским областима, пре свега за библиотечко-информационим и културно-јавним радом. Они би били иницијатори и главни реализатори активности као што су представљање књига, вођење ученика на изложбе књига, у градску библиотеку, музеј....

Неки библиотекарски (као и поједини учитељи и наставници српског језика) немају у виду промене образовних модела и све већи значај информационих извора за одвијање модерне наставе, могућности које пружа библиотека као алтернативни простор за држање часова допунске и додатне наставе. Тиме себи ускраћују могућност и прилику да као стручни сарадници буду активни учесници васпитно-образовног рада са ученицима и потпуно равноправни партнери учитељима и наставницима у реализацији плана и програма предмета Српски језик у основној школи. Истовремено, час српског језика у читаоници библиотеке, састанак литерарне, драмске, рецитаторске секције, припрема такмичара, или, пак, одржавање целовите школске приредбе – могу извести и учитеља и наставника српског језика из шаблона свакодневног рада у учионици и подићи његов професионални и стручни ниво. За реализацију таквих активности требало би обезбедити и материјално-техничке услове (оптималан читаонички, односно наставни простор, богатији фонд, информатичку опрему). Већи ангажман библиотекара подразумева и његов напор да подстиче подстицати поједине колеге учитеље и наставнике српског језика на промену свог анахроног односа према библиотекарској професији и прихвате од њега иницирану и понуђену сарадњу.

б) Постављена хипотеза везана за ИКТ-оспособљеност школских библиотекара у потпуности је доказана. У прилог томе да *стручни сарадници библиотекарски нису информатичко-технички обучени у мери која би им омогућила да пружају одговарајућу медијатечку подршку ученицима, учитељима и наставницима српског језика* – говоре

добијени подаци о информатичко-техничкој припремљености библиотекара за пружање медијатечке подршке учитељима и наставницима српског језика: тек 5 библиотекара (од 31 анкетираних) обезбеђује дигиталне изворе са интернета и упућује своје колеге на корисне линкове са методичким и другим стручним материјалима, а само 6 библиотекара поседује сва неопходна информатичко-техничка знања и сматра да могу у потпуности одговорити на захтеве који се пред њима постављају у овом погледу.

1.9. Закључак

Истраживање коришћења библиотечких ресурса, односа учитеља и наставника српског језика и стручних сарадника библиотекара, као и њихових ставова о функцији школске библиотеке у васпитно-образовном процесу и реализацији програма наставе српског језика у основној школи – значајно је са становишта развоја праксе школског библиотекарства и унапређења наставе српског језика и књижевности у основној школи.

Простим увидом у материјално стање фондова наших библиотека и њихову структуру може се уочити (што се показује и у резултатима наших методолошких истраживања) да постоје велике разлике у погледу функционалности њихових колекција и, у највећој мери, неусклађеност са потребама васпитно-образовног процеса и посебно наставе српског језика. Отуда се поставља и питање сврсисходности постојања неактуелних, застарелих библиотечких збирки, у ситуацији када се појављују нови информациони и образовни захтеви корисника, односно чланова библиотеке и школске образовне заједнице. У све већој мери данас долази до измене структуре библиотечких фондова и њиховог обогаћивања савременим аудиовизуелним и дигиталним изворима, који истискују оне традиционалне, штампане. Зато је неопходно пратити ове неминовне промене формата библиотечких извора и испитати колико оне утичу на олакшани пријем информација, какве се потешкоће појављују у погледу њихове поузданости и сврсисходности и какав је њихов утицај на крајњи прираст и квалитет знања ученика основне школе.

Једно од важнијих питања јесте стандардизација школских библиотека, њених укупних ресурса, као и рада њеног водитеља, стручног сарадника библиотекара.

Све је значајније питање оптималне информатичко-техничке опремљености библиотеке, нарочито у контексту промовисања истраживачког учења и самообразовања, као и остваривања права на проверену информацију. Уједно, треба имати у виду и информатичко-техничке компетенције школског библиотекара, као стручног сарадника који има програмску обавезу да пружи одговарајућу медијатечку подршку ученицима у обављању наставних задатака и истраживањима у читаоници библиотеке, као и наставницима који реализују часове српског језика или неку од ваннаставних активности (час секције, приредба, квиз). У будућности, долазиће до све већег прожимања области библиотекарства и информатике, па ће бити потребно да стручни сарадник библиотекар тесно сарађује са наставницима ТИО и информатике, што представља ново интересно поље методолошких истраживања.

Поставља се и питање односа и сарадње библиотекара са учитељима и наставницима српског језика, будући да је она у нашим основним школама на незадовољавајућем нивоу и без праве програмске основаности. Наша истраживања су показала да је мало заједничких часова и организованих књижевних сусрета, читалачких акција, литерарних конкурса и такмичења и да нема потребног поверења две сродне професије, које имају исту племениту образовну и културну мисију. Очигледан је недостатак информација и знања о библиотекарству, што указује на потребу да се на учитељским и наставничким факултетима прида већа важност темама везаним за ову научну дисциплину, нарочито у оквиру наставног програма предмета Методика наставе српског језика.

Оправданост реализованог истраживања произилази из недостатка теоријских и емпиријских сазнања која би се заснивала на преиспитивању квалитета праксе школског библиотекарства у нашим условима и на нашим просторима. Уједно, ово и нека будућа истраживања треба да буду од користи и за успостављање бољих и садржајнијих односа између учитеља, наставника српског језика и школског библиотекара у остварењу мисије и визије библиотеке основне школе као модерног мултимедијалног, образовног, васпитног и културног центра.

ЛИТЕРАТУРА

Вучковић, Жељко и Нада Тодоров. „Коришћење школских библиотека као фактор успешности ученика“. *Педагогија* 4 (2008), стр. 694-700.

Митрић, Марина. „Анализа услова у школским библиотекама у Републици Србији“. *Настава и васпитање* 1 (2009), стр. 146-159. <http://www.pedagog.rs/nastavaivaspitanje/2009-1/analizaradauskolskimbibliotekama.pdf>. (преузето: 2.11.2012.)

Митрић, Марина. „Коришћење фондова и услуга школских библиотека у Србији“. *Панчевачко читалиште* 16 (мај 2010), стр. 27-35. http://citaliste.rs/casopis/br16/mitric_marina.pdf (преузето: 11.11.2012)

Митрић, Марина. „Школске библиотеке у Републици Србији – основни показатељи садашњег стања и предлози мера за унапређење“. http://www.nbs.bg.ac.yu/view_file.php?file_id=1412 (преузето: 13.5.2013)

Трајковић, Борјанка. *Савремена школска библиотека у средишту образовно-васпитног процеса. У: Наше стварање: зборник радова са Осмог симпозијума са међународним учешћем „Васпитач у 21. веку“*. Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија, 2013, стр. 172-179.